

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

Факультет психології

Кафедра психосоматики та психологічної реабілітації

Дипломна робота освітнього ступеня «Бакалавр»

Спеціальності 053 «Психологія» на тему:

**МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНА СКЛАДОВА ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ
ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ МОЛОДІ**

Виконала: студентка групи 40 ПС,
факультету психології
Демчук Анна Володимирівна

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації
Дьоміна Ганна Анатоліївна

До захисту допускається: протокол
№ 9 від 20 травня 2020 р.
Завідувач кафедри психосоматики
та психологічної реабілітації
професор Мозгова Г.П.

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМАТИКИ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ МОЛОДІ

- 1.1. Розвиток шлюбно-сімейних відносин в історичному вимірі
- 1.2. Поняття про особистісну зрілість молоді до шлюбу
- 1.3. Мотиваційно-ціннісна складова особистісної зрілості до майбутнього сімейного життя

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ ІІ. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНО- ЦІННІСНОЇ СКЛАДОВОЇ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ ДО ШЛЮБУ МОЛОДІ

- 2.1. Організація та методи дослідження особливостей мотивації та ціннісної сфери молоді як складової ОЗ до сімейного життя
- 2.2. Аналіз результатів дослідження
- 2.3. Гендерні особливості особистісної зрілості та підготовки молоді до шлюбу

Висновки до другого розділу

РОЗДІЛ ІІІ. ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ СКЛАДОВОЇ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

- 3.1. Тренінгова програма, як засіб підготовки молоді до сімейного життя
- 3.2. Аналіз результатів впровадження тренінгової програми
- 3.3. Практичні рекомендації щодо незрілості молоді до вступу в сімейно-шлюбні відносини

Висновки до третього розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Юнацький вік – вік як професійного, так і життєвого самовизначення та самоактуалізації. Готовність молоді до подружніх стосунків, зрілості до сімейного життя є досить актуальною, адже багато вчених таких як В.П. Меньшутін, А.М. Волкова, М.М. Обозов, А.М. Обозова, С.В. Ковальов, Л.Б. Шнейдер, Мюріел Джеймс займались вивченням цього важливого питання.

Не менш важливим аспектом особистісної зрілості є так звана «модель» сім'ї. У житті кожної людини сім'я займає важливе та особливе місце. У сім'ї росте дитина та з перших років свого життя, вона засвоює певні правила поведінки від батьків, норми співжиття, вбираючи в себе і добро, і зло та все, чим характерна його сім'я. Ряд авторів пов'язує стабільність шлюбу з успішністю батьківських сімей (Фотієва Є. В., Скінер Р., Клііз Д., Димнова Т.І., Краткохвіл С., Навайтис Г.). Вони вказують на те, що сумісність у шлюбі напряму пов'язана із моделями батьківських сімей та із статусом в родині. В рамках системної сімейної терапії існує погляд на вибір чоловіка чи жінки через схожість їх сімейної історії, в результаті чого в шлюб вступають люди із дуже схожим дитинством і відповідно однаковим набором сімейних проблем у батьківських сім'ях [2, с. 351].

Також, немалий внесок у вивчення саме проблеми зрілості особистості людини, зробили відомі психологи: Б.Г. Ананьєв, Л.І. Анциферова, Р. Бернс, Г.С. Костюк, О.М. Леонтьєв, С.Д. Максименко, Л.В. Потапчук, Ю.О. Приходько та ін.

Сім'я – це «будівля», яка об'єднує людей, де закладається перша соціалізація особистості та основи людських відносин. Соціологи та експерти, запевняють, що нині, модель української сім'ї стала схожою на європейський та американський. Середній вік одруження чоловіків становить 30 років, жінок — 27. З цим справді складно не погодитись, адже стало «модно» не реєструвати шлюби, як кажуть у народі, жити на віру [9, с. 27].

Втративши національні сімейні традиції, сучасне українське подружжя намагається копіювати американський стиль життя – з його прагматичними зв'язками, повною матеріальною незалежністю її членів сім'ї тощо. Споконвіку, в основі української сім'ї були підтримка, взаєморозуміння, повага. Шлюби укладалися один раз і на все життя. В наш час, за даними Державної служби статистики, в 2012 році в Україні було зареєстровано 278 тисяч шлюбів і більше 168 тисяч розлучень. Можна зробити висновок, що розпадається 6 з 10 шлюбів. 50-60 % всіх розлучень припадає саме на молоді сім'ї, з яких більша частина розриває шлюб в перші три місяці-півтора року спільного життя. І дуже рідко в основі цих розлучень – невирішені проблеми. Найчастіше це просте небажання зрозуміти та прийняти думку іншого, поступитися, неготовність взяти на себе відповідальність за майбутнє та будувати рівноправні відносини з обранцем, надто висока вимогливість (але чомусь, як зазначено за даними досліджень, не до себе, а до партнера по шлюбу), звичайні побутові суперечки.

На особистість дитини особливо впливає стиль стосунків з батьками. На думку С. Ньюберга, є всі підстави вважати, що дані типи орієнтації – ступені розвитку поглядів батьків на їх стосунки з дітьми. Психологи Т. Лустер, Д. Роудс, В. Хааз зробили спробу більш ґлибокого вивчення того впливу, який створюють погляди, уявлення й вірування батьків на їх поведінку. Детальніше про стадії буде розглянуто в ході дипломної роботи та дослідженнях. Комунікативні, вольові, емоційні – сукупність якостей, які мають бути у особистості, саме вони спрямовують майбутнього сім'янина готовності до шлюбу. Отже, головним способом сімейної соціалізації є копіювання дітьми моделей поведінки дорослих членів сім'ї.

З проблеми особистісної зрілості молоді що шлюбу подано в роботах О.Г. Асмолова, П.Я. Гальперіна, Б.С. Братуся, Г.В. Олпорта, А.О. Реана, Ю.З. Гільбуха, Р.М. Шаміонова, Л.В. Потапчука, О.С. Штепи та інших.

Як вважали вчені В.Торохтій та М.Земська психологічна та особистісна зрілість є важливим елементом готовності до сімейного життя. До неї автори

відносять відсутність агресивності, егоїзму, а навпаки – постійне самовдосконалення себе як особистості та стосунків один з одним, вміння визнавати свої помилки та бажання виправити їх [18].

Формування та становлення особистісної зрілості молоді щодо сімейного життя – складний процес, якому притаманні цілісність, динамізм, стійкість. Теоретичний аналіз наукової літератури, досвід психологів, досліджень проблеми, говорить про те, що з одного боку – психологічна зрілість до сімейного життя є інтегрованим психологічним поняттям, яке включає актуалізацію умінь та навичок особистості, якості сім'янина та стійку позитивну мотивацію шлюбу. Для більш детального визначення психологічної зрілості до сімейного життя молоді, слід звернути увагу на її структурні складові. До структури психологічної готовності включають такі компоненти: пізнавальний, мотиваційно-ціннісний, поведінковий або емоційно-регулятивний та особистісний [2].

Проблеми мотиву та мотивації досліджували В. Вілюнас, С. Каверін, К. Леві, А. Маслоу, Х. Хекхаузен. В сучасній психології дослідження з проблеми мотивації вступу у шлюб представлені в працях В.П. Кравця, М.М. Обозова, Л.Б. Шнейдер та інших.

За Дьоміною Г.А до мотиваційно-ціннісного компоненту особистісної зрілості молоді щодо сімейного життя входять багато елементів: ціннісні орієнтації, мотиви одруження, цільові уявлення про шлюб що визначають функціонально-рольові очікування чоловіка та дружини, світоглядні установки, погляди тощо. Отже, найголовнішими елементами даного компоненту є мотиви та ціннісні орієнтації особистості майбутнього сім'янина [2].

Аналіз літератури та певний власний досвід говорить про те, що молодята зазнають труднощів саме через невідповідність, незрілість особистісну, низький рівень психологічних знань, відсутність мотивації, невміння вирішувати міжособистісні проблеми, емоційна незрілість, особистісна несформованість, нездатність проявляти підтримку – всі ці фактори викликають розчарування,

небажання разом з партнером налагоджувати стосунки та працювати над ними в подальшому спільному житті, зниження мотивації до шлюбу.

Дослідження обумовлене необхідністю вирішення протиріч між соціальною та мотиваційно-ціннісною потребою сучасного суспільства зрілості молоді до шлюбу, практичним вирішення даної проблеми та психологічними дослідженнями.

Актуальність проблеми зумовила вибір теми дослідження: «Мотиваційно-ціннісна складова особистісної зрілості до сімейного життя молоді».

Об'єкт дослідження: особистісна зрілість до сімейного життя.

Предмет дослідження: мотиваційно-ціннісна складові особистісної зрілості до майбутнього сімейного життя студентів.

Мета: дослідження полягає у встановленні та аналізі психологічних особливостей, становленням мотиваційно-ціннісного компоненту особистісної зрілості до сімейного життя молоді з урахуванням статі та зовнішніх умов соціалізації.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичне дослідження проблеми особистісної зрілості студентів стосовно подружнього життя.
2. Проаналізувати дошлюбний стан молоді, а саме мотиваційно-ціннісну складову ОЗ.
3. Емпірично виявити особливості шлюбно-сімейних уявлень молоді, провідних мотивів та ціннісних орієнтацій вступу в шлюб.
4. Виявити гендерні особливості у студентів щодо зрілості до сімейно-шлюбного життя.
5. Обґрунтувати та розробити тренінгову програму і надати методичні рекомендації щодо зрілості молоді до шлюбу.

Методи дослідження: *теоретичні:* теоретико-методологічний аналіз проблеми, систематизація наукових літературних джерел, порівняння та узагальнення даних; *емпіричні:* констатувальний експеримент; якісні та кількісні

методи статистичної обробки даних). Для досягнення поставлених цілей дослідження застосовано також комплекс психодіагностичних *методик*: «Рольові очікування і домагання у шлюбі» (РОД) О. Волкової, Г. Трапезникової, методика “Ціннісні орієнтації” М.Рокіча, тест-опитувальник особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха, тест-карта оцінки готовності до сімейного життя Юнда, анкета дослідження мотивів вступу в шлюб молоді «Мотивація вступу у шлюб сучасної молоді».

Структура і обсяг роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, які розкривають тему дипломної роботи, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМАТИКИ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ МОЛОДІ

1.1. Розвиток шлюбно-сімейних відносин в історичному вимірі

Корені сучасного шлюбу починаються в культурному, етнічному, релігійному минулому родини. Справді, всі уявлення про значення та роль сім'ї в житті особистості, наші традиційні звичаї, інтимні відносини, стилі життя, системи виховання дітей – всі мають свій історичний корінь.

Європейський тип шлюбу виник близько 300 років. Вступ в шлюбно-сімейні відносини настільки пересічне явище, що здається, так було завжди. Проте ні, насправді, ще в глибоку давнину між чоловіком і жінкою регулювалися дією статевого інстинкту. Багатотисячолітній етап первісного суспільства, а тобто, стадія неупорядкованих, необмежених статевих актів (коли існувала так звана полігамія), називали «стадією зоологічного індивідуалізму».

Наступним етапом в історії розвитку відносин між чоловіком і жінкою, стала «парна» сім'я. Об'єднання двох людей було не кохання та почуття, а поява землеробства, скотарства. Нові економічні умови життя роду породжували нові суспільні відносини – поділ праці [4]. Жінка мала бути «хатньою робітницею», а чоловік мав добувати їжу, знаряддя праці для господарства. На цьому етапі, історії закріплення жінки за хатнім господарством і виникнення патріархальної сім'ї, де головна роль належала саме чоловікові, було закономірним. Виникнення у чоловіків права власності на дім, господарство, спадкоємців було назване Ф. Енгельсом «історичною поразкою жіночого права». Саме тому, що патріархальна сім'я, яка прийшла на зміну парній, закріпила майнову владу чоловіка над жінкою на багато тисячоліть. Ця підлеглість жінки чоловікові надалі закріплювалася також релігією та правом. [7, с.56].

У первісному періоді людства типовими були наступні види шлюбно-сімейних відносин (за В.П. Кравцем) [9,с.194]:

- 1) неподільна родина, яка складалась з групи родичів; жінки і діти не мають визначеного чоловіка і батька, вони належать усім чоловікам групи;
- 2) сегментарна родина: глава родини має окремих дружин, у братів - загальні дружини, а усі сестри мають кілька загальних чоловіків;
- 3) індивідуальна родина: спільність дружин знищена, кожен чоловік має одну чи кілька дружин (моногінія, полігінія), чи жінка має трохи чоловіків (поліандрія).

Вперше в історії рівність чоловіків і жінок перед законом проголосила Французька революція 1793 р., коли були введені шлюб по взаємній згоді, система розводів, скасоване розходження дітей на законних і незаконних [4, с.146].

Таким чином, шлях до моногамної родини був довгим і складним. Відносини між людьми постійно перетерплювали зміни. Відбуваються вони і нині: міняються погляди на статеву поведінку чоловіків і жінок.

В продовж віків суспільство підвищувало культуру міжстатевих і шлюбно-сімейних стосунків, формувало любов та почуття чоловіка і жінки. Але на жаль, в сучасному часі починають зростати кількості розлучень, зростають показники «вільних» сімей, які взаємно живуть не одружуючись так званим «цивільним шлюбом», в сім'ях народжується дедалі менше дітей або ж взагалі збільшуються «free child» сім'ї (що і є наслідком підтвердження наслідування американського стилю сім'ї). Деякі дослідники прийшли до висновку про те, що любов чоловіка й жінки, а разом з нею і сім'я в моногамній формі відмирають, а на зміну приходить тимчасовий або відкритий шлю, шлюб за контрактом тощо [8, с.76].

З історії розвитку взаємовідносин між чоловіком та жінкою ми знаємо, що шлюб з економічного союзу перетворився на морально-психологічний, тобто стабільність сім'ї дедалі більше почала визначатися культурою взаємин.

Отже, найпоширеніший історичний тип - моногамна сім'я. Моногамну сім'ю можна поділити на велику та малу. До великої сім'ї належать різноманітні види, структури, що складаються з декількох поколінь. Неподільна сім'я, сімейна громада. Велика сім'я не збереглася. Мала сім'я складається з подружньої пари, що не має одружених дітей. Зараз сім'ю можна поділити на два типи:

- 1) просту (малу, індивідуальну, нуклеарну);
- 2) складну (розширену, братську, нероздільну, котра складається з декількох сімей).

Шлюб - історично обумовлена, санкціонована і регульована суспільством форма стосунків між жінкою і чоловіком, що визначає їх права і обов'язки стосовно одне одного і дітей [9, с. 61-67].

За британським соціологом Е. Гідденсом, шлюб – як соціально схвалений та визнаний союз двох сформованих індивідів чоловічої та жіночої статей. Таким чином, шлюб є соціальним інститутом який встановлює між парою батьківські права і обов'язки, санкціонує та упорядковує статеве життя. Сім'я є складнішим поняттям, ніж шлюб, вона об'єднує людей на основі шлюбу, пов'язаних піклуванням, допомогою, взаємоповагою, підтримкою, спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю. Як соціальний інститут сім'я характеризується сукупністю соціальних норм, зразків поведінки, які встановлюють взаємини між чоловіком і дружиною, батьками і дітьми, тощо.

На сьогоднішній день, існує кілька форм шлюбно-сімейних відносин: моногамна, полігамна і поліантрична [6, с. 112]. У більшості країн, як було виявлено, закон визнає тільки моногамну сім'ю (спільне проживання чоловіка та жінки і ведення спільного господарства). Полігамними називаються шлюби між чоловіком та кількома жінками. Поліандрія – співжиття кількох чоловіків з однією жінкою.

В Україні поширений саме моногамний шлюб. Здавна в Україні існували різні форми шлюбу:

- 1) викрадення дівчат;

- 2) шлюб-купівля;
- 3) договірне весілля;
- 4) матріархальний шлюб (сватання дівчини до хлопця);
- 6) звільнення шляхом шлюбу від смертної кари [4, 231].

Сім'я є об'єктом дослідження багатьох наук – історії, педагогіки, соціології, демографії, етнографії, економіки, психології тощо. Кожна з них вивчає її специфічні форми, сторони та функціонування під власним кутом зору і відповідно до свого методу.

Отже, сім'я пережила всі іспити часом і простором. Сьогодні родина існує у всіх частинах світа, а її історія нараховує багато тисячоріч. Значення родини в житті індивіда і суспільства неможливо переоцінити. Але кожне покоління осягає цю істину заново.

Можна зробити висновок, що сім'я виникла на ранніх стадіях розвитку суспільства та пропри все, можна сказати, що як за формою, так і за визначенням та виконанням своїх функцій, сім'я потерпала та потерпає в наразі істотні зміни протягом історії суспільства. Ці зміни тісно пов'язані зі змінами самого суспільства та його матеріальних умов. Зі стрімким розвитком суспільства, змінювались і функції шлюбно-сімейних відносин. Також, змінились взаємовідносини сім'ї та суспільства протягом часу.

Сім'я є певним осередком суспільства, яка зберігає традиції попри час, в ній відбувається всебічний розвиток індивіда та розквіт особистісно-ціннісних, індивідуальних якостей зростаючої людини.

1.2.Поняття про особистісну зрілість молоді до шлюбу

Особистісна зрілість – це складне структурне явище, яке включає в себе такі характеристики: самовдосконалення та самореалізація, відповідальність в різних сферах діяльності, цілепокладання, емоційну зрілість. Саме це структурне явище і відрізняє соціально-зрілу людину, від соціально-незрілої [5].

Поняття «зрілість» як один із періодів онтогенезу, що характеризується тенденцією до досягнення найвищого рівня розвитку всіх здібностей людини, розкривається у працях Г. С Абрамової, Б. С. Братусь, Е. П. Крупнік, Л. Орбан-Лембрик, Р. Ф. Пасічняк та ін.

Питання особистісної зрілості – одне із основних прикладних завдань психології розвитку людини. Ученими К.О. Абульхановою-Славською, Л.І. Божович, М.Й. Боришевським, Л.Ф. Бурлачуком, Г.С Костюжом, І.С Коном, А.Г. Маслоу, К. Обуховським, Л.В. Потапчук, В.О. Ядовим та ін. описуються певні психологічні критерії зрілості особистості, такі як функціональна автономність, реалістичність, уміння розмежовувати ідеальні і реальні цілі, високий рівень рефлексії, самоконтролю й гнучкості поведінки, розвинене почуття відповідальності, стійкі та несуперечливі ціннісні орієнтації, реалізація людини в професійній сфері та постійне самовдосконалення, потреба в пошуку сенсу життя, у турботі про інших людей, терпимість до власних та чужих недоліків, сприймання іншої людини з її специфічними ознаками характеру, здатність до активної участі в житті суспільства й ефективного використання своїх знань і потенціалу до психологічної близькості з іншою людиною, до конструктивного вирішення різних життєвих проблем та інші [12, с. 311].

В основі явища зрілості особистості лежать проблеми самовдосконалення, розвитку, росту людини. Поняття особистісної зрілості різнобічно розглядається з позиції акмеології, психології.

Неодноразово було підкреслено дослідниками, що особистісна зрілість не є віковою характеристикою. Б.Г. Ананьєв [3] відзначав необхідність розмежування дорослості й зрілості. О.О. Бодальов указує, що дорослість і зрілість – це поняття не тотожні [1]. З погляду К.О. Абульханової і Т.М. Березіної, зрілість – не даність віку, а досягнення певного, відповідного до типу особистості способу життя [7]. Е.Еріксон описує достатню слабкість взаємозв'язку дорослості як вікового етапу й зрілості як якості особистості: індивід, що не досяг фізичної дорослості, може бути морально зрілим, і навпаки

[9]. Отже зазначається, що зрілість, саме як якість, може бути віднесена не тільки до періоду дорослості, але й до будь-якого етапу індивідуального розвитку людини [6].

Як зазначає Г.А. Дьоміна [14] особистісна зрілість є психологічним новоутворенням в період юності. Важливою особливістю особистісного розвитку у зазначений період є утворення особистісного конструкту зрілості, який виявляється у почутті дорослості, готовності до функціонування в дорослому світі, самовизначенні через переоцінку системи цінностей. У цей віковий період рівень сформованості психічної і соціальної зрілості є основою для вияву особистісної зрілості.

Особистісна зрілість, як динамічна структура, включає в себе такі важливі аспекти [4, с. 188]:

- Самодетермінація, як критерій особистісної зрілості, вона являє собою певну систему та виявляється і самоорганізується такими якостями, як відповідальність і свобода – тобто, інструментами власного світогляду людини. Іншими словами – здатність до самого створення [361, с. 123];
- Особистісна зрілість є феноменом особистісного зростання, тому не характеризує його безпосередньо [14, с.412];
- Особистісна зрілість не обов'язково пов'язана з хронологічним віком, як вже було підкреслено раніше. Риси особистості, важливі для самоідентичності людини [36, с. 331].

Отже, особистісну зрілість можна розглядати не лише як характеристику особистості, а й як професійну рису, яку потрібно формувати.

Найважливішими характеристиками зрілої особистості, як було вже підкреслено раніше, є: відповідальність, індивідуальність, цілісність, динамічність, цілеспрямованість. Рівень актуалізації даних характеристик залежить від певних умов – насамперед, від того які взаємини складуться в індивіда з іншими людьми, та з самим собою та власним внутрішнім світом.

Безпосередньо, особистісна зрілість відіграє особливу роль і у формуванні готовності до сім'ї. Саме вона зумовлює здатність до шлюбу, тобто спроможність: турбуватися про іншу людину; співчувати, співпереживати іншому; спілкуватися на основі співпраці з іншим; бути толерантним, сприймати іншу людину з її індивідуальними особливостями, звичками, навіть протилежними власним, вміти пристосовуватися до них [2, с.17].

Проблема особистісної зрілості та готовності до шлюбу набула найбільшої гостроти набула протягом останніх двох десятиліть, для яких характерні зміни соціального інституту сім'ї, автономізація шлюбного союзу, сексуальної і репродуктивної поведінки (С.І. Голод). Усе це ставить сучасних дослідників перед необхідністю ретельного аналізу не тільки зовнішніх, але і внутрішніх механізмів формування шлюбно-сімейних відносин. Одним із таких механізмів є мотивація вступу до шлюбу [9, с. 132].

Важливим елементом психологічної готовності, на думку В.Торохтій та М.Земської, є особистісна зрілість індивіда. До неї автори відносить відсутність надмірного егоїзму, агресивності і навпаки - наявність здатності визнавати власні помилки і прагнення до постійного самовдосконалення у подружніх стосунках. М.Земська запропонувала поняття емоційної зрілості – такого рівня розвитку соціальних почуттів, який дозволяє людині відчувати щастя від спілкування з партнером по шлюбу і дітьми, від можливості дарувати їм тепло своєї душі, від спільної участі в суспільному житті [9].

Індивіда можна вважати особистісно зрілим та готовим до сімейного життя, якщо в нього є чітко сформоване уявлення про шлюб, про сімейні обов'язки, про конкретні цілі щодо шлюбного життя. Говорячи про людську зрілість, можна підкреслити різні способи поведінки, які демонструють зрілість або незрілість особи. Наприклад, доросла людина може поводитись як незрілий підліток, фізично здоровий чоловік, як емоційно незрілий маленький хлопчик. Саме це явище пов'язане з сімейним життям, тому що: 1) подружжя вимагає зрілості особистостей; 2) численні молоді сім'ї розпадаються через незрілість [9,

с. 144]. Справді, це дуже помітно коли хтось із подружжя веде себе незріло, через що неминуче поступово з'являться проблеми, які можуть накопичуватись, незалежно від того, які не є привабливими чи успішними чоловік або дружина [8].

Деякі дорослі, здавалось б сформовані особистості, взагалі не виростають з дитячої незрілості, й продовжують демонструвати її в сімейному житті, що призводить до неминучих наслідків. Трапляється, що чоловік (або дружина) настільки зосереджений на собі, на своїх проблемах, що не переймається почуттями дружини. З власного погляду, можна сказати, що справді сумно що багато дівчат ще в період зустрічання, не розуміють того, що хлопець, який не звертає уваги на почуття дівчини, а лише на свої, й у сімейному житті не буде зважати на потреби на почуття власної дружини [7].

За даними досліджень Т.М. Титаренко, О.С. Штепи особистісна зрілість - це важлива характеристика стану розвитку особистості, що виявляється у високому ступені особистісної конструктивної активності та особистісної функціональної продуктивності молодшої людини в сімейному житті [76, с. 322].

Саме за особистісної незрілості подружжя можуть демонструвати невдячність щодо вкладу одне одного, подібно як малі діти. Або ж трапляється, що чоловік і дружина настільки захоплені постійними війнами, що навіть не помічають цього. Такі подружжя послуговуються постійним циклом поведінки: маніпулятивні трюки, драматичні дії та реакції, образи, крики, поки кожен намагається домогтися свого. Буває, що дорослі особи не мають почуття відповідальності чи обов'язку. Дружина чи чоловік можуть поводитись безвідповідально у фінансовій сфері. Наприклад, чоловік може поводитись, немов його єдина відповідальність – заробляння грошей [11].

Звернемо увагу на деякі невід'ємні характеристики зрілої особистості, без яких важко уявити щасливе гармонійне подружжя: незалежність, самостійність, відповідальність за себе, за своє життя та сім'ю. Адже, коли обидвоє людей укладають шлюб, то це важливий крок у самостійне доросле життя, який вимагає

зусиль. Поява власної сім'ї вимагає спільної відповідальності чоловіка і дружини за усе, що стосується їхнього сімейного життя [32, с. 221].

Також, актуальною проблемою в сучасності є втручання батьків в життя молодят, іноді із їх же власної ініціативи. Насправді немає нічого осудного у тому, аби молоде подружжя шукало поради у батьків, але існує відмінність між порадою і втручанням у чуже життя. Проте, буває ж часто а буває з подачі подружжя, які свідомо погоджуються на подібну безконтрольну опіку своїх батьків, саме через незрілість та не готовність пари до сімейного життя, невміння самотіно вирішувати якісь сімейні, особистісні чи фінансові проблеми [12]. Тож, справді важливо, щоб особи, які укладають шлюб, вже вміли жити самотійним життям від батьків, а батьки, в свою чергу, не приймали та не нав'язували важливі рішення за своїх дорослих дітей. Якщо хлопець недостатньо зрілий для того, щоб приймати самотійні рішення й брати відповідальність за власне життя, тоді він і не готовий до сімейного життя, бо є особистісно незрілим та якщо дівчина не готова відмовитись від сильних емоційних зв'язків з батьками, і разом з чоловіком вибудовувати самотійне життя, то це прояв емоційної незрілості [12, с. 223].

На початку сімейного життя, існує пристрасне захоплення одине одним, але воно може дуже швидко згасати, бо незрілі особистості(чоловік або дружина) можуть бути уважними до коханої особи лише впродовж короткого часу, щоб отримати бажане, однак у них відсутня здатність постійно зважати на потреби іншої людини, що є частиною справжньої любові та зрілості.

За О. Погореловим, шлюб – це стосунки, у яких обоє піклуються про щастя та потреби іншого. Справжня любов піклується про іншу людину, шукає як зробити щасливою іншу людину. Та така любов не характерна багатьом подружжям, бо молоді чоловіки і жінки не навчилися бути зрілими у любові до шлюбу [19, с. 291].

Емоційно та психологічно зріла особистість розуміє значення відповідальності, авторитету, лідерства, які справді є важливими в сімейному

житті. Оскільки вміння брати на себе відповідальність за спільне сімейне господарство та обов'язки, вимагає співпраці та координацій дій. Тому подружжя має сформувати зріле ставлення до питання авторитетів та певного розподілу влади у шлюбному житті [10].

Отже підсумовуючи вище сказане, можна підтвердити, що дві емоційно та особистісно зрілі людини – це передумова успішного й щасливого шлюбу:

- Шлюб – це відносини зрілих осіб. І це справді щось більше, ніж просто бажання створити сім'ю, ніж здатність зачати дітей, ніж здатність заробляти багато грошей і бути фінансово незалежними, і тд.
- Існують випадки коли незрілі люди вступають в шлюб та створюють сім'ю, і тільки тоді намагаються стати зрілими та мудрими особистостями, проте найкращий час для розвитку особистої зрілості – це час до шлюбу, а не після шлюбу.
- Найкращий своєрідний «компас» на шляху до зрілості – це моральні та загально-людські цінності, Також, це безсумнівно приклад власних батьків, успішних людей, які є для нас мотивуючими авторитетами. Важливо знати правду про себе, свій внутрішній світ, бути в гармонії, послуховуватись до себе і мати адекватне бачення, відносин та сімейного життя.

1.3. Мотиваційно-ціннісна складова особистісної зрілості до майбутнього сімейного життя

Кардинальні зміни ідеології, період розбудови незалежної України, та інші фактори нанесли значний відбиток у сфери людського буття, у тому числі й на цінності, погляди та свідомість підростаючого покоління. Інститут сім'ї та його значення втратили свої позиції в суспільстві. Тому актуальною на сьогодні є проблема дослідження мотивації вступу у шлюб, оскільки сучасна молодь у

своєму житті керується цінностями що відрізняються від тих, які були характерними для попередніх поколінь [4, с. 101].

В сучасній психології дослідження з проблеми мотивації вступу у шлюб представлені в працях В.П. Кравця, М.М. Обозова, Л.Б. Шнейдер та інших. Проблеми підготовки молоді до сімейного життя досліджували Т.В. Говорун, І.В. Гребеннікова, С.В. Ковальова, А.Г. Харчева. Проблеми мотиву та мотивації досліджували В.Вілюнас, С. Каверін, К.Леві, А. Маслоу, Х. Хекхаузен. Вивченням і вирішенням проблем в уже сформованих сім'ях займалися Е. Арутюнянц, А.А. Бодальов, В.М. Дружинін, В. Сатір, В. В. Столін, Е. Г. Ейдемільлер.

Першим чинником зрілості молоді до сімейного життя, який варто розглянути, є мотиви, що спонукають її до шлюбу. Серед шлюбних мотивів дослідниками було розподілено на наступні групи:

- Емоційно-етичні мотиви – спільність інтересів, принципів та взаємне кохання;
- Мотиви самореалізації - самопізнання, особистісної зрілості, реалізація в професійній сфері, пізнання іншої людини, народження дітей, та ін.;
- Мотиви обов'язку – порядність, відповідальність, народження дітей, прагнення легалізувати інтимні міжособистісні стосунки.
- Мотиви дефіциту. До них включаються такі виділені дослідниками несвідомі мотиви: приклад друзів, ураження самолюбства, жалість, вона ж у варіантах провини, обов'язку, коли одруження сприймається як власний подвиг і дозволяє грати на сцені життя дуже благородну роль; користь, коли завдяки такому шлюбові людина отримує психологічну чи матеріальну вигоду; помста, коли вибір партнера і одруження здійснюються, щоб помститися тому, хто образив; страх

самотності, коли шлюбний союз виступає в ролі спасіння від своїх проблем, від самого себе, від страху перед майбутнім [7, с. 78].

Мотиви зрілості та готовності до створення сім'ї необхідно розглядати не як короткочасний душевний порив, а як довготривалий процес, в результаті якого установки, погляди та орієнтації, ведуть та спонукають людей до активізації своєї діяльності в напрямку задоволення своїх природних та соціальних потреб у шлюбі. Отже, в даному етапі, можна зробити висновок, що чим вище ступінь зрілості поглядів, установок на шлюбне життя, тим вища і соціальна зрілість породжуваних ними мотивів вступу в шлюб [8].

Мотиви можуть бути як свідомими, так і несвідомими. Ці мотиваційні модифікації можуть і повинні бути усвідомленими, і тоді, за умови, що люди можуть бути чесні самі з собою, їх наміри серйозні, відповідальність за сімейне життя приймається в повному обсязі, є шанс, що шлюб, створений на цих основах, буде успішним [1, с. 18]. Щодо мотивів, які не усвідомлюються та спонукають людину вступати в шлюб, А.Б. Добрович виділив групу мотивів, які представлені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Мотиви що спонукають людину до вступу в шлюб

<i>Мотиви</i>	<i>Сутність</i>
Взаємне акторство	Коли молоді люди грають романтичні ролі;
Спільність поглядів, інтересів	Коли збіг спільних захоплень інтересів, сприймають за спорідненість душ;
Зачеплене самолюбство	Коли наприклад відмова, спонукає досягти «заповітного» за будь-яку ціну, стимулює азарті жагу до перемоги, через володіння «непокірним»;
Пастка повноцінності	Відчуття реалізації «останнього шансу» і установка подяки зливаються воедино;
Інтимна удача	Коли успіх в усіх сексуальних відносинах зводиться до передбачення хорошого шлюбу;
Взаємна легкодоступність	Те, що приваблює в дошлюбних стосунках;

Жалість	У варіантах боргу, провини, дозволяє грати в житті доволі благородну роль, сприймається як «власна доблесть»;
Порядність	Коли шлюб стимулюється думкою найюлищого оточення і відповідальність перед ним;
Вигода	Коли людина знаходить за допомогою даного шлюбу притулок, шляхом матеріального та фінансового благополуччя
Помста	Коли вибір партнера і вступ в союз здійснюється на «зло кривднику»
Страх самотності	Коли шлюбний союз виступає в ролі порятунку від своїх проблем, від страху майбутнього та від самого себе

Проблема може виникати в ситуаціях роздвоєння мотивів: декларується одне, як правило, говорять про кохання і самі посинають в це вірити, а реальним мотивом, в даному випадку є інше – жалість, помста, страх самотності, акторство та інше [14; 17; 21].

У сучасній психології розрізняють три мотивації на шлюб у молоді: мотивація на сам факт шлюбу, мотивація на певний тип шлюбу, мотивація на певну людину [1, с. 188]. У першому випадку, мотивації на сам факт шлюбу, рушійною силою являється саме намір укласти шлюб. При цьому, партнер є лише засобом, для досягнення поставленої мети та його особливості не відіграють ніякої ролі [13,18]. У другому випадку, при мотивації на конкретний тип шлюбу, людина орієнтується на такого партнера, який відповідає її уявленню про престижний варіант шлюбних стосунків, тобто найважливішим чинником даного типу є саме матеріальний фактор. Прикладом цього може слугувати розповсюджена у сучасності орієнтація на шлюб з матеріально забезпеченою людиною [17]. І мотивація на конкретну людину визначається саме сприйняттям партнера як певної реальної людини, з усіма її недоліками і особливостями.

Шлюб, у даному випадку, являє собою свідомий вибір з установками на прийняття партнера і відповідальністю як за себе, так і за свої почуття [19].

Гребенюк Н.Д. вважав, що при виборі шлюбного партнера молодь керується декількома мотивами, серед них виділив наступні: любов, бажання мати постійного сексуального партнера, спільність інтересів, поглядів на життя, вирішення побутових проблем. За дослідженням Гребенюка Н.Д були зазначені висновки мотиву вступу в шлюб молоді відносно у процентному співвідношенні:

- Кохання та інтим: чоловіки 27,7%; жінки 33%
- Спільність поглядів та інтересів: чоловіки 21,1%; жінки 24,4%
- Почуття самотності: чоловіки 16,7%; жінки 11,1
- Повинність: чоловіки 1,1%; жінки 8,9%
- Втеча від батьків, прагнення до самостійності, незалежності: чоловіки 7,8%, жінки 7,9%
- Слідкування традиції: чоловіки 4,4%, жінки 5,6%
- Пошук матеріальних благ, престиж: чоловіки 3,3%, жінки 4,4%
- Випадковість: чоловіки 2,2%, жінки 1,1%
- Інші мотиви: чоловіки 5,6%, жінки 3,3%

Слід зазначити, що сфера інтимно-сексуальних відносин менш значуща у сімейному житті. Це достатньо характерно для молодого подружжя, оскільки розуміння цінності інтимних відносин, як правило, формується у процесі спільного життя по мірі досягнення психосексуальної сумісності чоловіка та дружини. Справді, для жінки перше місце займає емоційна сфера кохання, тобто взаємопорозуміння та взаємна довіра, задоволення потреб, щиросердечна близькість, підтримка, у чоловіків переважає більш фізична сфера. Отже, гармонія подружніх відносин складається з двох компонентів – особистісна та фізична.

Спільність інтересів та поглядів. За даними досліджень, можна зробити висновок, що існують суперечливі точки зору про те, як же саме забезпечується найкраща гармонізація молодят в парі. Існує думка, що для повної гармонії відносин, пара має бути максимально схожими на один одного, мати близькі

риси характеру, спільність інтересів, поглядів тощо. Відповідно протилежної точки зору, найкраще сполучення в парі здійснюється за принципом взаємодоповнення, наприклад, коли деякі ярко виражені складові характеру, врівноважують та доповнюють слабку якість цих рис в іншого з подружжя або навпаки.

У дослідженнях соціологів і психологів була встановлена більш висока ймовірність появи почуття самоти в людей, що є не в шлюбі і не мають кохану людину. Емоційно-самотня людина відчуває щось начебто занепокоєння покинутої дитини: тривогу і порожнечу.

Мотив повинності означає, що в шлюб вступають з почуття боргу, жалю. До створення родини нерідко підштовхують обставини. Наприклад, одруження для того, щоб в очікуваної дитини був законний батько (тобто змушений шлюб). За даними статистики кількість позашлюбних народжень за останні десять років збільшилося більш ніж у два рази. У віці 16-17 років 95 % дівчин родять дітей поза шлюбом. Однак не варто сприймати змушений шлюб як крах особистого життя. Подібне відношення до наслідків позашлюбної вагітності цілком спростовується практикою. Так, за даними петербурзького соціолога Д.И. Чечота, 50 % чоловіків добровільно визнають своє батьківство, причому половина з них одночасно реєструють шлюб [14, с.339].

Мотиви вступу у шлюб істотно залежать від соціального стану суб'єкта, його статі, віку, наявних цінностей життя та інших факторів. У більшості молодих людей головним мотивом вибору майбутнього супутника називалась любов, мотиційно-ціннісна зрілість особистостей, спільність поглядів та бажання щодо створення сім'ї в майбутньому (А.Г. Харчев, С.І. Голод, Н.Г. Юркевич) [8, с.344].

Отже, можна зробити висновок, що молодь в яких шлюб зароджується не на моральному примусі(як спосіб комусь щось довести, наприклад, батькам, в своїй самостійності та незалежності),не через почуття жалю чи повинності, не на матеріальній користі чи інших мотивах, а саме на взаємному коханні та взаємній

мотивації створити сім'ю, то такі стосунки частіше за все є довготривалими, гармонійними та рівень задоволеністю ними є значно вищим, ніж в інших випадках.

У той же час, незважаючи на здавалося б, найбільш прийнятну причину шлюбу – кохання, вона не гарантує міцності шлюбу. Вся справа в тому, що під одним і тим же мотивом ховаються різні потреби (почуття). Коли під любов'ю розуміється сексуальний потяг, то вона не є гарантією міцного та щасливого шлюбу, якщо не підкріплена іншими потребами і мотиваторами з моральної сфери людини. Тільки в тих випадках, коли кохана людина сприймається як незамінна за своїми індивідуальними якостями і метою кохання є не отримання егоїстичного задоволення, а відчуття радості через радість іншої людини, виключається можливість «перенасичення» партнером та відмови від нього [10, 12, 17].

Серед мотивів пошуку шлюбного партнера, за даними Н.Ф. Федотової і Л.А. Філіпової найбільш часто вказуються: прагнення до інтимної близькості, бажання піклуватися (ці мотиви частіше відзначаються чоловіками), бажання відчувати турботу, бажання кохати і бути коханими, прагнення знайти подібну собі людину, бажання бути зрозумілими (частіше відзначаються у жінок). Мотивація на організацію сім'ї сильніше виражена у жінок, ніж у чоловіків. З. І. Фрайнбург зводить мотивацію створення шлюбу до трьох основних причин: біологічної, соціально – культурної та економічної [2, с. 104].

На думку деяких психологів, у великому числі випадків любов виявляється чинником, що перешкоджає збереженню родинного союзу. В першу чергу, як пише С.В. Ковальов, в нетерпінні любові ми шукаємо не чоловіка, а коханого, забуваючи про те, що жити нам доведеться не з одним цим прекрасним відчуттям – любов'ю, а з її предметом і носієм – конкретною людиною, з унікальним психічним світом, образом свого «Я», темпераментом, характером.

Слід зауважити, що іншими мотивами, а саме небажання укласти шлюб, пов'язані з усвідомленням відповідальності за майбутнє сім'ї. Наприклад,

хлопець та дівчина не поспішають укласти шлюб, якщо є явні перешкоди для благополучного сімейного життя (незавершене навчання, матеріальне положення, яке незадовольняє їх) або ж як один із мотивів – банальна неготовність, відкладання «на потім», за для того щоб пізнати більше одне одного та явне взаємне усвідомлення того, що вони не є зрілими для спільного сімейного життя й укладання шлюбу – це є певним підтвердженням, та важчається, що саме така позиція є відповідальною до майбутнього сімейного життя [13].

Можна стверджувати, що для молоді, мотиви, якими вони керуються при вступі у шлюб, є певним фундаментом, на якому потім можна будувати сімейні стосунки. Формування мотивів - це тривалий та складний процес, напротязі якого у свідомості індивіда закладаються погляди з питань шлюбу і створення сім'ї. При цьому зміст поглядів визначається характером соціально - економічних умов, духовного потенціалу суспільства, пануючих традиційних установок і норм поведінки.

Таким чином, проаналізувавши літературу, ми бачимо, що молодість - це саме той час, коли юнаки та дівчата починають серйозно задумуватись над тим, як будувати серйозні стосунки, вступати до шлюбу, та, відділившись від батьків та їхньої опіки, створювати свою власну сім'ю. Адже саме сім'я, на думку вчених, є тією первиною моделлю, яка впливає на формування у дітей еталонів чоловічих і жіночих якостей, поведінкових моделей, дає можливість безпосереднього пізнання сімейно-побутових стосунків чоловіків і жінок, їхніх ролей, функцій, прав та обов'язків як подружжя, як батьків та як громадян [9, с. 32].

Варто підкреслити те, що сім'я, яка сформувалась в студентські роки, відрізняється від звичайних молодих сімей: їм доводиться стикатися із специфічними соціально-психологічними проблемами. Це соціальна та психологічна незрілість подружжя; фінансова та психологічна залежність від батьків; авторитарне втручання родичів у сімейне життя; відсутність готовності до самостійного ведення домашнього господарства; житлові проблеми;

поєднання навчання і шлюбно-сімейних зобов'язань; обмеження свободи і незалежності; виникнення нових обов'язків, а, значить, зменшення вільного часу; зміна змісту дозвілля.

Міцність сім'ї все найбільше залежить від загальної культури подружжя, душевної тонкості і чуйності, тих якостей, які сприяють взаєморозумінню і спілкуванню в сімейному житті, як було зауважено раніше. Від того, наскільки успішно шлюбні партнери усвідомили і освоїли свої ролі в родині в дошлюбний період і на початковому етапі сімейного життя, залежить успіх адаптації і на наступному етапі, коли в родині народжується дитина. Це найбільш складний період у розвитку подружніх відносин, пов'язаний з різкою зміною всього способу життя. У молодого подружжя, особливо студентів, різко скорочується обсяг вільного часу, зростають психологічні навантаження, збільшуються грошові витрати. Очевидно, що в цей період студентським сім'ям особливо потрібна увага з боку суспільства, а саме – з боку адміністрації та громадських організації вишу та близьких родичів. Ці заходи сприятимуть успішному функціонуванню студентської сім'ї та, безумовно, внесуть позитивний внесок в стабілізацію сімейно-шлюбних відносин та взаєморозуміння між подружжям.

Проте, не звертаючи увагу на проблеми студентських сімей, ми можемо виділити і цілу низку їх переваг. Так, молодість (а значить, і студентські роки) – це найкращий з фізіологічної та психологічної точок зору час для укладення шлюбу і народження первістка, а шлюб – це завжди краща альтернатива позашлюбним інтимним зв'язкам, які достатньо розповсюджені в молодіжному середовищі. Крім того, сімейний стан позитивно впливає і на ціннісні орієнтації студента, сприяє розвитку інтелектуальних і соціальних потреб. Студентській сім'ї властива висока стійкість та адаптованість, адже спільність інтересів і звичок – це основа студентських шлюбно-сімейних стосунків. Безумовною перевагою є і те, що молодим батькам значно легше знайти спільну мову зі своїми дітьми, ніж батькам старшого віку.

Отже, підсумовуючи, можемо сказати, що вибір шлюбного партнера може мотивуватися самими різними потребами, що можуть бути як здоровими, так і невротичними. Від цього в значній мірі буде залежати успішність розвитку відносин надалі. Вибори, чинені на основі невротичних потреб, не сприяють формуванню почуття зрілої любові і розвитку стабільних емоційних відносин.

Висновки до першого розділу

Ще з давніх-давен багато вчених досліджували проблематику сім'ї, яка не втратила актуальності і по наш час. Сім'я і нараз є значим осередком суспільства та існує в кожному куточку світу. Протягом історії суспільства, відбулись та надалі будуть відбуватися істотні зміни: ідеології, функції шлюбно-статевих відносин, змінюються та будуть змінюватись також, взаємовідносини сім'ї та суспільства протягом часу. Ці всі зміни справді тісно пов'язані зі змінами самого суспільства та певних матеріальних умов. Отже, значення родини в житті людини та суспільства складно переоцінити. Кожна наступне покоління буде оволодівати й пізнавати ці постулати знову і знову.

В сім'ї надалі відбувається всебічний розвиток особистості та розквіт особистісно-ціннісних, індивідуальних якостей зростаючої людини. Найпоширенішим історичним типом сім'ї є моногамна, яка складається з подружньої пари, є історично обумовленою та регульована суспільством формою стосунків між чоловіком та жінкою.

Важливим елементом психологічної готовності є особистісна зрілість індивіда. До неї автори відносять відсутність надмірного егоїзму, агресивності і навпаки - наявність здатності визнавати власні помилки і прагнення до постійного самовдосконалення у подружніх стосунках, самореалізація в професійному аспекті.

За даними досліджень особистісна зрілість - це важлива характеристика стану розвитку особистості, яка виявляється у високому рівні особистісної

конструктивної активності та особистісної функціональної продуктивності молоді людини в сімейному житті [76, с. 322].

Таким чином, особистісна зрілість включає соціальну, моральну, світоглядну та професійну зрілість людини як свідчення її можливостей ефективно та радісно здійснювати власну життєдіяльність. В основі життя зрілої особистості лежить любов і повага до себе та інших, відповідальність, чесність, мудрість, постійне прагнення до саморозвитку, внутрішня свобода.

Особистісна незрілість молоді призводить до розпаду сім'ї, порушення статево-рольової поведінки, збільшенню кількості розлучень. Людину можна вважати особистісно зрілою та готовою до сімейного життя, якщо в нього є чітко сформоване уявлення про шлюбно-сімейне життя, про сімейні обов'язки, про конкретні цілі щодо сімейного життя.

На думку багатьох дослідників (К.О. Альбуханової, Т.М. Березіної) – особистісна зрілість не є віковою характеристикою. Проте як зазначає Г.А. Дьоміна, є психологічним новоутворенням в період юності. Саме в цей період формуються соціальна та психічна зрілість, саме вони є основою особистісної зрілості індивіда. Так, молодість - це саме той час, коли молодь починає справді серйозно замислюватись над тим, як будувати серйозні відносини, вступати до шлюбу, та, відділившись від батьків та їхньої опіки, створювати свою власну сім'ю. Адже саме сім'я, на думку вчених, є тією первиною моделлю, яка впливає на формування у дітей еталонів чоловічих і жіночих якостей, поведінкових моделей, дає можливість безпосереднього пізнання сімейно-побутових стосунків чоловіків і жінок, їхніх ролей, функцій, прав та обов'язків як подружжя, як батьків та як громадян [9, с. 32].

Людину слід вважати особистісно зрілою та готовою до сімейно-шлюбного життя, якщо в неї є чітко сформоване уявлення про шлюб, про майбутні сімейні обов'язки, про конкретні цілі щодо подальшого шлюбного життя.

До мотиваційно-ціннісного компоненту особистісної зрілості та готовності до подружнього життя можна віднести такі фактори: шлюбні мотиви, ціннісні орієнтації(є показником гармонійності, задоволеності в шлюбі, впливають на рольові очікування, домагання у шлюбі тощо), почуття та емоції.

Отже, гармонійність, стабільність, успішність шлюбу, взаємопорозуміння в сім'ї залежать від особистісної зрілості хлопця і дівчини, а згодом чоловіка та дружини щодо подружнього життя, тобто: від сформованості когнітивної сфери до шлюбно-сімейного життя, ціннісних орієнтацій сімейної пари, мотивації вибору партнера, від рівня емоційної сформованості та стійкості, відповідальності, самостійності, безконфліктності, вольової саморегуляції та від психологічної сумісності партнерів, психологічного клімату в сім'ї тощо.

Слід зауважити, найголовнішими елементами мотиваційно-ціннісного компоненту є мотиви та ціннісні орієнтації особистості майбутнього сім'янина [27].

При виборі партнера для сімейних відносин і при створенні сім'ї людина може керуватись одним чи декількома мотивами:

Виділяють наступні мотиви: любов, спільність інтересів та поглядів, бажання мати сексуального партнера на постійній основі, рішення побутових проблем та інше.

Щодо мотивації до шлюбу варто відзначити наступні чотири основні мотиви:

- Психологічно-моральний (бажання знайти духовного близького супутника життя);
- Інтимно-особистісний (прагнення знайти бажаного партнера для взаємного кохання);
- Сімейно-батьківський (орієнтація на народження та виховання дітей);
- Побутово-господарський (орієнтація на налагоджений побут і ведення домашнього господарства).

Слід зазначити також, що характер відносин подружжя багато в чому відповідає особливостям взаємин їхніх батьків. Наприклад, в тих випадках, коли конфлікти між батьками перетинали певну межу, виливаючись у різні прояви взаємної неприязні, але справа не доходила до розлучення, діти нерідко сприймали такі стосунки як антимодель нормальної сім'ї й, вступаючи в шлюб, свої подружні взаємини будували по-іншому. Якщо конфлікт батьків досягає крайньої межі та стає нестерпним для обох сторін, то інтересам дітей більше відповідає розлучення, ніж подальше спільне життя батьків. Гармонія сімейного життя батьків має й інші наслідки для майбутнього сімейного життя дітей. Отож, шлюбним партнерам, сімейне життя яких склалося благополучно, батьки дали наочний приклад того, як повинне будуватися спільне життя чоловіка й дружини. Вони доповнюють один одного та тим самим забезпечують успішне виховання. Спільні дії батьків – важливе передбачення успішного формування особистості.

Отже, можна зробити висновок, що в процесі формування моральної та психологічної зрілості молоді до майбутнього сімейного життя особливу роль відіграє саме батьківська сім'я. Шлюбно-сімейні установки формуються на прикладі реальної моделі сімейних стосунків батьків ще з самого дитинства. Злагоджені дії батьків є найважливішою передумовою успішного формування установок молоді в сімейних. Вміти пристосовуватися до звичок, рис характеру іншої людини, розуміти її душевно-моральний стан – найважливіший показник зрілості та готовності людини до шлюбу [3, с.211].

З цього можна зробити висновок, що вибір шлюбного партнера в майбутньому може мотивуватися самими різноманітними потребами, що можуть бути як здоровими, так і невротичними. Від цього в значній мірі буде залежати успішність розвитку відносин надалі. Вибори, чинені на основі невротичних потреб, не сприяють формуванню почуття зрілої любові і розвитку стабільних емоційних відносин в подальшому житті.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ СКЛАДОВОЇ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ ДО ШЛЮБУ МОЛОДІ

2.1. Організація та методи дослідження особливостей мотивації та ціннісної сфери молоді як складової ОЗ до сімейного життя

Важливою складовою практичної ефективності вивчення проблем сім'ї є коректне застосування стандартизованих психодіагностичних методик. Здатність та можливість надавання психологічної допомоги сім'ї залежить в першу чергу від правильного виявлення її проблематики на фундаменті психодіагностичних даних.

При цьому психологічна діагностика сім'ї підкреслює розв'язання таких завдань: з'ясування та встановлення того, чи є проблема сім'ї об'єктом впливу психолога; виявлення об'єкта психологічної допомоги (дитина, її батьки, сім'я загалом); вибір засобу впливу (індивідуальна робота з дитиною, її батьками, подружньою парою, дитиною і батьком, групою дітей, батьків, сім'єю загалом); психодіагностика під час корекційного впливу з метою формулювання тактики корекційного процесу (реакції членів сім'ї на психолога й один на одного, особливості їхньої поведінки тощо).

Серед наявних теоретичних концепцій З. Кісарчук виділяє два популярних підходи до вивчення сім'ї: індивідуальний і системний [3,144]. При індивідуальному підході сім'я розглядається як стрес-фактор, з яким має справитись член сім'ї, який звернувся за консультацією до психолога. Завдання психолога полягає у виявленні індивідуальних особливостей членів сім'ї, що утруднюють сімейну адаптацію. Системний підхід переміщує центр діагностики з особистості на групові процеси сім'ї як систематичні, а проблеми членів сім'ї в цьому випадку вважаються такими, що відбивають дисфункції сімейної системи [19; 29].

Отже, тестів та методик, які призначені для діагностики мотиваційно-ціннісної зрілості та підготовки молодих людей щодо вступу в шлюб і в психологічній науці є справді багато. Саме тому, основною функціональною складовою психолога є вміння уважно та безпомилково їх використовувати у своїй практичній роботі для того, щоб сприяти молодим юнакам та дівчатам, щоб вони зробили свій правильний вибір у подальшому подружньому житті.

В даному розділі дипломної роботи буде перелічено методики, тести й анкетування та їх коротка характеристика, які найбільше розкривають складну проблему психологічно-особистісної зрілості молоді до сімейного життя на сучасному етапі.

Відповідно до мети нашого дослідження, для більшості розкриття актуальності проблеми, були використані наступні методи та методики: бесіда, анкетування з метою виявлення мотивів вступу до шлюбу та особливостей молоді, «Рольові очікування і домагання у шлюбі» (РОД) О. Волкової, Г. Трапезникової, методика “Ціннісні орієнтації” М.Рокіча, тест-опитувальник особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха, Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя Юнда [19].

З ціллю визначення зрілості та готовності молоді до сімейного життя, було використано *тест-карту І.Ф. Юнда*, розроблену в 1988 році [додаток 1]. Дана методика допомагає встановити зрілість молоді щодо виконання сімейних функцій: створення позитивного сімейного фону, підтримка доброзичливих, поважливих відносин з родичами, інтимне життя подружжя, налагоджене побутово-сімейного режиму и т.д. Окрім цього, за допомогою цієї методики можна визначити перспективи благополуччя майбутніх сімейно-шлюбних відносин молодих людей, оцінка зрілості та готовності до шлюбу, направлені як на будівництво майбутнього міцного шлюбу, так і на удосконалення можливих взаєностосунків між молодими людьми в період їх відносин. Дане тестування може бути використане для створення індивідуальних конкретних програм самовдосконалення вже молодої сім'ї, та для визначення особистісної-

мотиваційної психологічної зрілості (або підготовки) молоді до сімейно-шлюбного життя. В тест-карті проводяться можливі типові ситуації взаємостосінків між людьми (при виконанні функцій сім'ї). Про задовільну підготовку до шлюбу свідчать результати набраних балів в межах 22 - 70, о недостатній підготовленості до шлюбу свідчать результати 22 - та менше (додаток 1).

Методика «Рольові очікування і домагання у шлюбі(РОД)» (О. Волкової, Г. Трапезнікової) [41; 42]. За допомогою методики РОД визначають визначають уявлення майбутнього подружжя [додаток 2]:

- про важливість у майбутньому сімейному житті сексуальних стосунків, батьківських обов'язків, особисту згуртованість майбутніх чоловіка та дружини, як емоційної так і моральної підтримки, побутово-господарської сфери, професійних інтересів кожного з пари та зовнішньої привабливості один до одного(дані показники відображають головні функції сім'ї, утворюючи шкалу сімейних цінностей – ШСЦ);
- показники, які створюють шкалу саме рольових очікувань та домагань – ШРОД: бажаний розподіл ролей між майбутнім подружжям при виконанні сімейних функцій.

Коротко про інтерпретацію шкали сімейних цінностей [22]:

- Важливість сексуальних стосунків у шлюбі. Високі оцінки (7 - 9 балів) означають, що майбутні чоловік (дружина) вважає сексуальну гармонію важливою умовою подружнього щастя; ставлення до дружини (чоловіка) істотно залежить від оцінки її (його) як сексуального партнера. Низькі оцінки (менш як 3 бали) інтерпретуються як недооцінка сексуальних стосунків у шлюбі;
- Установка одного з пари на особистісну ідентифікацію зі шлюбним партнером: очікування спільності інтересів, поглядів, потреб, ціннісних

орієнтацій. Низькі оцінки (менш як 3 бали) припускають установку на особисту автономію та закритість.

- Установка молоді на реалізацію господарсько-побутових функцій сім'ї. Підшкала "Рольові очікування" підсумовує ступінь очікування від партнера зрілості активного вирішення побутових проблем, питань. Чим вищий є бал за даною підшкалою, тим найбільше вимог висуває в парі до участі іншого в підтриманні побуту і більше значення мають господарсько-побутові вміння і навички партнера. Підшкала "Рольові домагання" відбиває установки на власну активну готовність участь у веденні домашнього господарства. Загальна оцінка цієї шкали є оцінкою хлопця (дівчини) значущості побутової організації сім'ї.
- Ставлення пари до майбутніх батьківських обов'язків. Підшкала "Рольові очікування" окреслює установки пари на майбутню активну батьківську позицію шлюбного партнера. Підшкала "Рольові домагання" відбиває орієнтацію молодої пари на власні обов'язки щодо виховання дітей. Загальна оцінка даної шкали є показником важливості для в майбутньому чоловіка (дружини) батьківських функцій. Чим вища є бал шкали, тим істотніше значення має для чоловіка (дружини) роль батька (матері) і в найбільшій мірі він (вона) вважає батьківство одною з основних цінностей, що концентрує навколо себе життя майбутнього шлюбу.
- Підшкала "Рольові домагання" підкреслює насамперед, експресію власних професійних прагнень в парі. Загальна оцінка шкали є показником значущості в парі позасімейних інтересів, що містять в собі вадливі цінності у процесі міжособистісної взаємодії подружжя в майбутньому.
- Підшкала "Рольові домагання" водображає прагнення юнака та дівчини бути певним сімейним "психотерапевтом". Загальна оцінка шкали є показником важливості та значущості для майбутніх чоловіка (дружини) взаємної моральної та емоційної підтримки пари орієнтації на шлюб як

середовище, що сприяє психологічному розрядженню і стабілізації стосунків.

- Підшкала "Рольові очікування" відбиває бажання майбутнього познати зовні привабливого партнера. Підшкала "Рольові домагання" ілюструє установку на власну привабливість, прагнення модно і красиво вдягатися. Загальна оцінка шкали є показником орієнтації на сучасні зразки зовнішнього вигляду.

Для вивчення ціннісних орієнтацій сучасної молоді нами була використана методика *"Ціннісні орієнтації"* М.Рокіча [32, с.211] [додаток 3]. Ця методика відображає особливості функціонування ціннісних орієнтацій особистості. Цінності розглянуто за двома основними групами: першу становлять цінності-цілі (термінальні цінності, далі Т-цінності), другу – цінності-засоби (інструментальні цінності, далі І-цінності).

Т-цінності – це те, що потенційно може мати значення для особистості, коли вона визначається у світі та суспільстві, а також те, до чого вона прагне нині і прагнутиме в майбутньому. Т-цінності ніби визначають сенс життя людини, вказують, що для неї є визначальним та цінним. Вміння самовизначитися, знайти самого себе, свою мету і своє місце в житті – важливий показник особистісної зрілості. До Т-цінностей належать: здоров'я (фізичне та психологічне), кохання (духовна і фізична близькість), вірні друзі, цікава робота, матеріально забезпечене життя, упевненість у собі (свобода від внутрішніх суперечностей, сумнівів); активне, діяльне життя; життєва мудрість (зрілість суджень, здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом), громадське визнання (повага колег, оточення), розваги, дозвілля; свобода як незалежність у вчинках та діях, самостійність як незалежність у судженнях і оцінках; нормальна ситуація в країні, суспільстві, збереження миру між народами (як умова добробуту кожного); можливість розширення освіти, світогляду; краса природи і мистецтва

(переживання прекрасного в природі та мистецтві), рівність (братерство, рівні можливості для кожного), творчість (можливість творчої діяльності).

I-цінності – це засоби, які людина вважає найбільш дієвими в досягненні життєво важливої мети. Ці цінності відіграють роль інструмента, за допомогою якого можна реалізувати термінальні цінності. До I-цінностей належать: вихованість (добрі манери, ввічливість); чесність (правдивість, щирість); освіченість (широта знань, висока загальна культура); акуратність (охайність, уміння тримати в порядку свої речі, справи); життєрадісність (почуття гумору); відповідальність (почуття обов'язку); терпимість до поглядів і думок інших (уміння вибачити іншим їхні помилки, помилкові думки); сильна воля (уміння наполягати на своєму, не відступати перед труднощами); нескутість думки (уміння зрозуміти чужі погляди, поважати інші смаки, звичаї, звички); незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче); Чутливість (дбайливість); ефективність у справах (працелюбність, продуктивність у роботі); сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів; самоконтроль (стриманість, самодисципліна); раціоналізм (уміння логічно мислити, приймати рішення); дисциплінованість; високі домагання (потреби); нетерпимість до вад у собі та в інших.

Тест-опитувальник особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха [додаток 4]. Мета дослідження даної методики: діагностика рівня особистісної зрілості. Як вже було підкреслено в попередньому розділі, зрілість - це результат дорослішання, тобто якість, залежна, перш за все, від віку, причому це поняття поширюється як на людський організм, так і на особистість, тобто на ті якості, які пов'язані з засвоєнням моральних норм, принципів міжособистісного спілкування, поведінки в колективі і т.д. Чим старша дитина, молода людина або дівчина, тим, як правило, вище і рівень особистісної зрілості. Однак особистісна зрілість не є функцією одного лише віку. Багато що тут залежить і від конкретних умов, в яких зростав і виховувався дана людина. Тому деякі підлітки-студенти відрізняються вже достатньою особистісною зрілістю, тоді як окремі дорослі і

навіть літні люди в своїх поглядах і установках по відношенню до важливих аспектів людських взаємин залишаються дітьми. Саме тому і було вибрано дану методику, задля дослідження в молоді особистісної зрілості, як одного з головних аспектів готовності до сімейно-шлюбного життя [27].

Методика Ю.З. Гільбуха дозволяє охарактеризувати особистісну зрілість за чотирма рівнями: дуже високий, високий, задовільний та незадовільний. Також, можна оцінити окремі структурні компоненти особистісної зрілості. Методика спрямована на діагностику п'яти аспектів особистісної зрілості: мотивації досягнення (спрямованості на значущі життєві цілі, прагнення до самореалізації, самостійності, ініціативності); ставлення до свого «Я» (впевненості у своїх можливостях, задоволеності характером, здібностями); почуття громадського обов'язку (патріотизм, колективізм, почуття професійної відповідальності); життєвої установки (емоційної врівноваженості, розсудливості); здатності до психологічної близькості з іншими людьми (доброзичливості, емпатії, вміння слухати, потреби в духовній близькості). Опитувальник складається з 33 питань (наприклад, «В відношенні довіри до людей я дотримуюся того принципу, що ...», «Моє відношення до світу в цілому полягає в тому, що ...»), кожне з яких містить 7 варіантів відповідей. Досліджуваному потрібно вибрати один варіант, який найбільш для нього підходить. Відповіді оцінюються згідно з ключем. Кожна шкала в чисельному вираженні має свої рівні зрілості. Загальний рівень особистісної зрілості оцінюється за сумою балів за всіма шкалами і відповідно складає низький, задовільний, високий і дуже високий рівень особистісної зрілості [3]. Як зазначає В. О. Костенко, ця методика свого часу не пройшла повної психометричної апробації, проте використовувалася у деяких дослідженнях. Психометричний аналіз, проведений В. О. Костенко, продемонстрував, що для дослідницьких завдань доцільно використовувати в якості вимірюваної змінної тільки загальний показник особистісної зрілості [13].

Для більш детального дослідження мотиваційно-ціннісного компоненту, був зроблений упор на класифікацію факторів розробки Ковальова, який виділив провідні мотиви створення шлюбу: біологічні, економічні, духовні, соціально-культурні, (детально які було розглянуто в першому розділі). Саме тому, задля детального дослідження мотивів молоді щодо подружнього життя, було використано анкету «Мотиви вступу в шлюб молоді» [34;40]. Метою анкети є виявлення мотиваційного компоненту щодо зрілості до сімейно-шлюбних відносин в сучасній молоді [додаток 5].

Дана анкета вважається стандартизованою, вона відповідає таким вимогам: кожне із запитань анкети ставиться вибіркоким респондентам в одному і тому ж самому формулюванні; визначено суровий порядок постановки запитань, кожне з них має свій зафіксований номер; до кожного із змістовних питань додається перелік фіксованих відповідей. За формою запитань анкета містить прямі питання, які дають змогу отримати інформацію безпосередньо від респондента. У нашому дослідженні ми проводили анкетування-опитування, яке передбачає одержання анкети безпосередньо з рук дослідника. Цей різновид анкетування вважається більш надійним, гарантує добросовісне заповнення анкет, майже стовідсоткове їх повернення, але багато в чому залежить і від уміння дослідника встановити психологічний контакт з респондентами, створити сприятливу атмосферу при опитуванні [44, с. 191]. У нашій анкеті ми використовували шкальні запитання. Вони мають шкалу виміру ознаки питання. Анкета містить 16 питань.

2.2. Аналіз результатів дослідження

Змістовна суть зрілості студентської молоді до сімейного життя відображає доволі складний процес, який здійснюється в різних напрямках, куди відносяться розвиток навичок здорового способу життя, статеве сформованість, демографічне виховання; підготовленість молоді до сімейного життя та до

виконання батьківських та материнських функцій, духовно-моральне виховання, розвиток комунікативних навичок. Розвиток сімейних традицій також не залишаються поза увагою.

З ціллю виявлення особистісної зрілості молоді до створення сім'ї та майбутнього осмислюваного батьківства нами було опитано 20 студентів старших курсів психологічного факультету Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. За допомогою методики «Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя» І. Юнда ми визначили рівень підготовленості та зрілості студентів до шлюбно-сімейних відносин та батьківства. В даній тест-карті були наведені типові ситуації взаємостосунків між майбутнім подружжям при виконанні функцій сім'ї. Студентам необхідно було вибрати у кожній з запропонованих 10 ситуацій по одному з трьох варіантів відповідей.

Отже, в підсумку проведення дослідження, було отримано наступні результати: 41% студентів мають задовільний рівень зрілості до шлюбу; 30% – достатній рівень і 29% мають недостатній рівень зрілості до шлюбу. Також, слід зазначити, по даним результатам дослідження, більш особистісно зрілими виявились жінки, ніж чоловіки.

Важливу роль для розуміння процесів становлення сім'ї відіграє вивчення ціннісних орієнтацій особистості. Шлюб, сім'я налаштовані так, що у чоловіка і жінки має бути однакова чи подібна система цінностей. Коли один із них оцінює якісь вчинки як нормальні, а інший – як ненормальні, дуже швидко настає дисонанс у стосунках, і шлюб стає неможливим. Ціннісні орієнтації особистості являють собою цілісну і відносно стійку систему фіксованих установок, які визначаються як специфічний стан суб'єкта, його готовність до виконання певної діяльності з метою задоволення своєї потреби. Ціннісні орієнтації мають важливе значення у становленні ОЗ молоді до подружнього життя. Саме ціннісні орієнтації значною мірою визначають вибір майбутнього партнера,

задоволеність і стабільність у сім'ї, впливають на характер міжособистісних стосунків, рольові очікування, прагнення тощо.

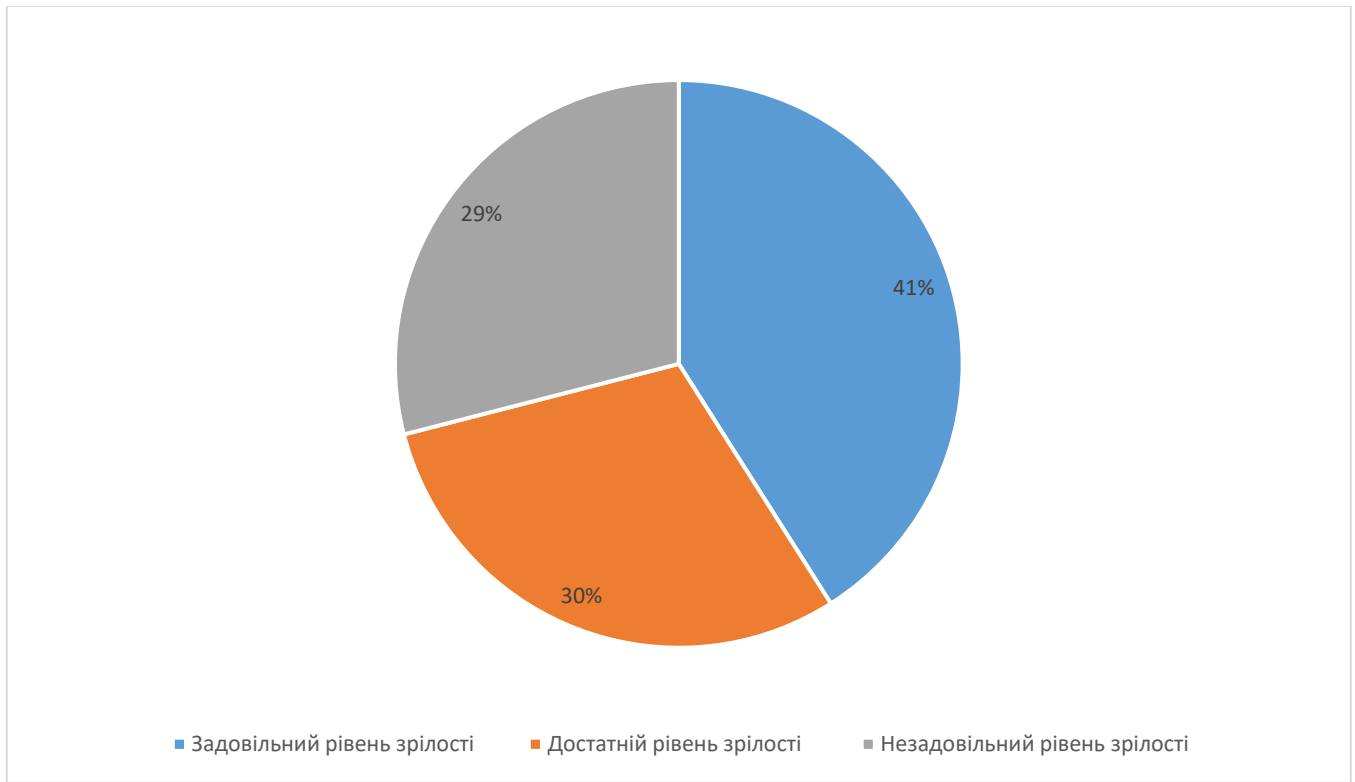

Рис.1 Тест-карту оцінки готовності до сімейного життя (І.Ф. Юнда).

Система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості і складає основу її ставлення до навколишнього світу, до інших людей, до самої себе, основу світобачення і ядро мотивації життєвої активності, основу життєвої концепції та філософії життя. Ціннісні орієнтації є важливим елементом структури ОЗ моделі до сімейного життя. Вони формуються в процесі взаємодії особистості із соціальним середовищем, характеризують стійке ставлення особистості до матеріальних і духовних цінностей, виконують функцію внутрішнього регулювання поведінки людини в певних соціальних умовах.

Для вивчення ціннісних орієнтацій школярів нами була використана методика “Ціннісні орієнтації” М.Рокіча.

Таблиця 2.1

Рангові місця термінальних цінностей молоді

Зміст цілей (цінностей) життя	Жінки	Чоловіки
Здоров'я (фізичне та психологічне)	2	1
Кохання (духовна і фізична близькість)	1	2
Вірні друзі	3	7
Щасливе сімейне життя	4	5
Цікава робота	5	6
Матеріально забезпечене життя	7	3
Упевненість у собі (свобода від внутрішніх суперечностей, сумнівів)	9	9
Активне, діяльне життя	8	8
Життєва мудрість (зрілість суджень, здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом)	6	4
Громадське визнання (повага колег, оточення)	10	12
Розваги, дозвілля	17	15
Свобода як незалежність у вчинках та діях	11	10
Самостійність як незалежність у судженнях і оцінках	13	11
Нормальна ситуація в країні, суспільстві, збереження миру між народами (як умова добробуту кожного)	14	13
Можливість розширення освіти, світогляду	15	16
Краса природи і мистецтва (переживання прекрасного в природі та мистецтві)	16	17
Рівність (братерство, рівні можливості для кожного)	12	14
Творчість (можливість творчої діяльності)	18	18

Виділення у структурі і змісті ціннісних орієнтацій двох груп цінностей дає змогу глибше інтерпретувати їхній змістовий бік. Студенти мали прорангувати 18 термінальних та 18 інструментальних цінностей. Таким чином, ми отримали ієрархічну (рангову) структуру ціннісних орієнтацій сучасної молоді. Цінності, що знаходяться у верхній частині цієї структури, визначають головну орієнтацію індивіда на певну мету та засоби його діяльності, що дає змогу охарактеризувати спрямованість особистості. Цінності, що знаходяться в

нижній частині структури, також характеризують спрямованість особистості, оскільки показують малу значущість певних цілей та засобів для цієї людини. Цінності, що згрупувалися всередині структури, дають мало інформації для визначення спрямованості особистості. Їм властива тенденція до змін рангового місця залежно від умов життя та діяльності.

Таблиця 2.2

Рангові місця інструментальних цінностей молоді

Зміст якостей особистості (як цінностей)	Жінки	Чоловіки
Вихованість (добрі манери, ввічливість)	1	1
Чесність (правдивість, щирість)	4	5
Освіченість (широта знань, висока загальна культура)	6	3
Акуратність (охайність, уміння тримати в порядку свої речі, справи)	2	2
Життєрадісність (почуття гумору)	8	4
Відповідальність (почуття обов'язку)	3	8
Терпимість до поглядів і думок інших (уміння вибачити іншим їхні помилки, помилкові думки)	12	14
Сильна воля (уміння наполягати на своєму, не відступати перед труднощами)	10	9
Нескутість думки (уміння зрозуміти чужі погляди, поважати інші смаки, звичаї, звички)	15	15
Незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче)	5	10
Чутливість (дбайливість)	9	13
Ефективність у справах (працелюбність, продуктивність у роботі)	17	16
Сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів	14	6
Самоконтроль (стриманість, самодисципліна)	7	7
Раціоналізм (уміння логічно мислити, приймати рішення)	11	12
Дисциплінованість	13	18
Високі домагання (потреби)	16	11
Нетерпимість до вад у собі та в інших	18	17

Аналіз даних дав змогу визначити типологію ціннісних орієнтацій досліджуваних студентів, а також встановити їхню статеву диференціацію.

Отже, можна визначити переважно “чоловічі” та переважно “жіночі” ціннісні орієнтації. Отже, на перші місця хлопці поставили такі Т-цінності: здоров’я, кохання, матеріально забезпечене життя, життєва мудрість, щасливе сімейне життя. Серед І-цінностей – вихованість, акуратність, освіченість, життєрадісність, чесність. Для дівчат Т-цінності – це кохання, здоров’я, вірні друзі, щасливе сімейне життя, цікава робота, а І-цінності – вихованість, акуратність, відповідальність, чесність, незалежність.

У ранговій структурі цінностей привертає увагу те, що “вихованість”, “здоров’я” та “кохання” у всіх займають перші місця, “щасливе сімейне життя” займає 4-5 місце. Дані цінності згруповано у верхній частині ієрархічної структури, що визначає головну орієнтацію сучасної молоді.

У результаті ранжування даних за термінальними та інструментальними цінностями був визначений коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена між даними про цінності хлопців та дівчат дорівнює 0,93 (термінальні) та 0,78 (інструментальні). Отже, коефіцієнт кореляції є досить високим та статистично достовірним, при вірогідності допустимої помилки 0,01. Ці дані показують, що цінності сучасної молоді загалом слабо залежать від статі, і що з розвитком термінальних цінностей розвинулися і інструментальні.

Для дослідження установок сучасної молоді щодо сімейного життя, було застосовано методику «Рольові очікування і домагання у шлюбі» (РОД) О. Волкової, Г. Трапезникової. На основі результатів діагностики установок на подальше майбутнє подружнє життя, було виявлено різні погляди досліджуваних щодо розподілу обов'язків в майбутній сім'ї між подружжям. Рівень статево-рольової диференціації, є доволі комплексним, який включає в себе, як реальний розподіл ролей у сім'ї, так і ставлення до нього юнаків та дівчат. Основними її складовими є рівноправна, традиційна антитрадиційна.

Традиційна сімейна рольова диференціація притаманна молоді, в яких обов'язки обох членів майбутнього подружжя розподілені по відношенню до

його статі. До прикладу: для жінок – це побутово-господарська діяльність та виховання дітей, для чоловіків – це забезпечення(матеріальне) сім'ї та зовнішня соціальна активність. За даними досліджень, за таку форму побудови майбутньої сім'ї 57% юнаків і 12% дівчат. Антитрадиційною статевою рольовою диференціацією є саме та, при якій навпаки, чоловіки виконують певні господарсько-побутові функції та займаються вихованням дітей, а жінки є матеріальним забезпечувальниками сім'ї. За таку форму побудови сім'ї висловились 1 юнак і 3 дівчини від загальної кількості опитуваних. 44% юнаків і 68 % дівчат визначились за рівноправну форму, статево-рольової диференціації в їх сім'ї – це коли хлопець та дівчина однаково реалізують свої сімейні ролі, проте кожен з них відповідає в основному за те, що більше є співзвчним його смакам і можливостям.

Також, в дослідження входили установки досліджуваних студентів, а саме, на емоційно-терапевтичну функцію шлюбу, тобто як у сім'ї забезпечується, моральна підтримка одне одного, позитивний психологічний клімат, і хто в сім'ї виконує більш головну, тобто провідну роль. По даним досліджуваних, виявлено наступні результати: хлопці здебільшою мірою роблять установку саме на те, що емоційний клімат у сім'ї повинна підтримувати майбутня дружина 29% досліджуваних дівчат вважають, що дана роль повинна виконуватись обома членами сім'ї, а інші, що ця роль повинна належати саме чоловіку. Вони підтверджують це тим, що жінки мають більшу потребу в емоційній підтримці, то му що очікують від чоловіків уваги та турботи до себе, забезпечення довірливої атмосфери в майбутній сім'ї. Хлопці свою позицію мотивують тим, що саме жінки за своєю природою краще виконують цю роль, ніж чоловіки, більш уважні до проблем іншого, вміють краще співпереживати і турбуватись про рідних, а свою основну функцію вони визнають саме у матеріальному забезпеченні майбутньої сім'ї. Щодо матеріальної сторони, то майже всі дівчата відзначили одноголосно думку про те, що майбутній чоловік має заробляти достатньо для задоволення та потреб сім'ї та її забезпечення.

Слід підкреслити, що виявлені гендерні відмінності молоді, а саме досліджуваних студентів, саме щодо розподілу ролей у майбутнього подружжя, можуть бути вагомою складовою конфліктів між новоспеченою сімейною парою у майбутньому, та призводити до розпаду сім'ї, руйнувань сімейно-шлюбних відносин, та розлучень.

Істотні розбіжності спостерігаються за шкалами «батьківське виховання»: переважна кількість студентів, як юнаків так і дівчат, вважають що господарською діяльністю, вихованням дітей має займатись майбутня дружина та стосовно побутово-господарських цінностей – дівчата є за рівноправність в більшості випадків, в той час як хлопці закріплюють їх переважно більш за майбутніми дружинами.

Таким чином, після проведеного психодіагностичного дослідження можна констатувати, що подружжя сумісність визначається взаємодоповнюючими поглядами партнерів на сімейні цінності, рольові очікування та домагання, а також рівнем задоволеності у шлюбі.

На підставі виявленого взаємозв'язку між показниками значущості сфер сімейних цінностей, узгодженості сімейних цінностей, рольової адекватності та показниками сімейного благополуччя подружжя можемо стверджувати, що узгодженість цих складових сімейно-рольової взаємодії є показником загальної узгодженості функціонально-рольової структури сім'ї.

Тенденція до узгодженості в ціннісному і функціонально-рольовому плані може свідчити про особливу спрямованість на партнера, яка характерна для узгодженої пари і виявляється у прагненні відповідати очікуванням партнера одне від одного. Спрямованість на партнера може виконувати роль позитивного сімейного мотиватора, який виявляється у прагненні керуватися в сімейно-рольовій взаємодії інтересами шлюбного партнера, членів сім'ї та потребами сім'ї в цілому.

Отже, дослідження установок студентів на майбутнє сімейно-шлюбне життя підтвержує переважання традиційних поглядів, а це саме ті, які винесені

із власної сім'ї та значні гендерні відмінності, які не сприятимуть у майбутньому створенню міцної, безконфліктної сім'ї. З цього випливає необхідність спеціальної цілеспрямованої роботи зі студентами з проблем підготовки їх до майбутнього шлюбу. Це може бути як наприклад, просвітницька робота, в основі якої ознайомлення студентів зі знаннями щодо функцій сім'ї, особливостями їх установок на сімейне життя, гендерними відмінностями, їх наслідками, так і певні тренінгові заняття, які спрямовані на набуття нових умінь і навичок щодо форм установок у сімейному житті.

Отже, після проведення методик, а саме РОД та "Ціннісні орієнтації" М.Рокіча, порівнюючи даних два дослідження, можна зробити наступні висновки. За рольовою диференціацією (дослідження РОД), було виявлено що сучасна молодь більш за традиційну(юнаки) або рівноправну(дівчата) рольову диференціацію, а саме де молода пара може однаково реалізовувати свої сімейні ролі в цілому, господарська діяльність, забезпечення морального фону в сім'ї, підтримки емоційного клімату та виховання дітей буде справою жінки, а матеріальне забезпечення сім'ї має в більшій мірі залежати від чоловіка(підтвердили як юнаки так і дівчата). Також, щодо визначення типології ціннісних орієнтацій досліджуваної молоді та встановлення статевої диференціації, було визначено що такі цінності в майбутній сім'ї як: здоров'я(фізичне, психологічне), кохання(як духовна, так і фізична близькість), вихованість(взаєморозуміння, повага, підтримка).

Ціннісні орієнтації особистості та її установки, у свою чергу, обумовлюють специфіку шлюбно-сімейної мотивації. За визначенням О.М. Леонтєва, мотив ґрунтується на певній потребі, причому, чим багатшою є мотиваційна структура сімейної пари, тим багатший їхній духовний світ і тим більше вони мають можливостей виявити спільні погляди й виважено прийняти рішення.

Зв'язок між мотивами одруження і стійкістю, задоволеністю сімейним життям виявили В.П. Кравець та С.І. Голод [9]. Вони дійшли висновку, що надійна основа шлюбу – духовно близька людина, а не пристрасне кохання. На

основі вивчення уявлень молоді про значущість сім'ї і цілі шлюбу вони визначають дві групи мотивів: 1) морально-емоційні мотиви; 2) мотиви, пов'язані із матеріальними стимулами. До першої групи належать: кохання, спільність поглядів, інтересів, взаємна симпатія, повага і дружба, привабливість, моральні якості, бажання мати дітей, самотність. Друга група включає: матеріальну забезпеченість, наявність житла у майбутнього чоловіка (дружини), прагнення зміни місця проживання, позбавитись опіки батьків.

Аналіз впливу шлюбно-сімейної мотивації на задоволеність шлюбом свідчить, що серед тих, хто уклав подружній союз з кохання і за спільністю поглядів водночас, найбільше задоволених шлюбом. Ми поділяємо погляди С.І. Голода, О.Г. Кір'янової та В.П. Кравця щодо шлюбно-сімейних мотивів.

З метою дослідження мотивів вступу до шлюбу молоді, була проведена анкета-опитування «Мотивація вступу у шлюб сучасної молоді», де увага була націлена на такий мотив, як кохання та на його цінність в житті. Результати юнаків, продемонстровано в даній діаграмі (рис.2). За даними дослідження дівчат, мотиви вступу в шлюб, проілюстровано в наступній діаграмі (рис.3).

Рис 2. Мотивація вступу в шлюб юнаків:

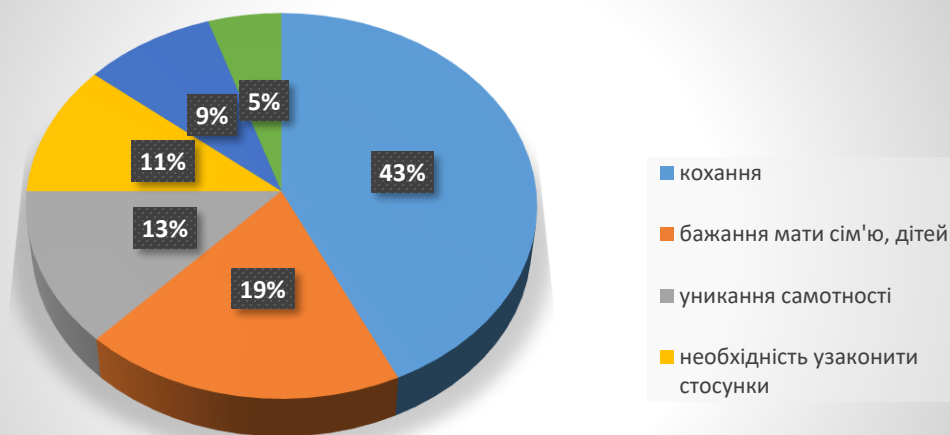

Рис.3. Мотиви вступу в шлюб дівчат:

З результатами дослідження анкети-опитування, можна зробити наступні висновки: як для юнаків так і для дівчат найважливішу роль головного мотиву вступу в шлюбно-сімейні відносини, має кохання; наступним не менш головним мотивом є бажання мати сім'ю в майбутньому; мотив необхідність узаконити стосунки, я виявлено для дівчат є більш важливим мотивом в подальшому створенні сім'ї, ніж для юнаків, наступним мотивом в дослідженні було прагнення до самостійності, який вивився (9%) важивішим для юнаків, ніж дівчат (всього 3%); та за даними інших мотивів в юнаків складає - 5%, у дівчат - 2%. Більш детально, можна побачити в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати досліджування мотивів вступу в шлюб у студентів

Мотив	Юнаки	Дівчата
1. Кохання	43%	48%
2. Бажання мати сім'ю, народження дітей	19%	24%
3. Уникання самотності	13%	4%
4. Необхідність узаконити стосунки	11%	19%
5. Прагнення до самотності	9%	3%
6. Інші мотиви	5%	2%

Внаслідок ранжування результатів опитування досліджуваних хлопців та дівчат за отриманими величинами щодо мотивів ступу в шлюб був визначений коефіцієнт рангової кореляції. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена між даними досліджуваних груп дорівнює 0,73. Отже, коефіцієнт є досить високим та статистично достовірним (при вірогідності допустимої помилки 0,01). Ці дані свідчать про те, що мотиваційна сфера молоді (як хлопців, так і дівчат) щодо мотивів ступу в шлюб є дуже схожими, але не ідентичними.

Задля більш детального дослідження особистісної зрілості, як основного компоненту для успішного майбутнього шлюбу, в дипломній роботі було проаналізовано за допомогою опитувальника особистісної зрілості Ю.З. Гільбуха та були визначені структурні компоненти особистісної зрілості. Мотивація досягнення, що її дає змогу виявити дана методика, представляє собою загальну спрямованість діяльності особистості на власне значущі життєві цілі, прагнення до повної самореалізації, самостійності та матеріальній незалежності, ініціативності та здобуток високих результатів в власній діяльності. Загальний аналіз результатів показав, що дуже високий рівень мотивації досягнення виявили лише 4 % досліджуваних, високий – 28 %; задовільний рівень виявлено у 31 % і критичний рівень мають та 26% досліджуваних. Другим структурним компонентом особистісної зрілості індивіда – ставлення до свого «Я», включає такі характеристики зрілої особистості, як впевненість у своїх можливостях, задоволення власним темпераментом і характером, уміннями та навичками, адекватне ставлення до себе, високий рівень вимогливості до себе, повагу до інших і тд. Критичний рівень ставлення до свого «Я» виявлено у 29% досліджуваних; задовільний – 59 %; високий – виявлено в 12%. Щодо дуже високого рівня ставлення до свого «Я» по даним результатам дослідження не було виявлено.

До третього компоненту особистісної зрілості, відносять почуття громадського обов'язку, який включає в себе такі якості: відданість та любов до рідної країни – патріотизм; почуття професійній відданості; небайдужість до

суспільно-політичного життя; потребу в спілкуванні. Дуже високий рівень почуття громадянського обов'язку виявили 16% опитуваних; 30 % – високий рівень; 28% – задовільний рівень, незадовільний рівень виявлено в 26% досліджуваних студентів. Виходячи з цього, близько половини опитуваних виявили дуже високий або високий рівень почуття громадянського обов'язку. Це говорить про те, що досліджувані мають доволі високе почуття патріотизму. Проте, інша частина студентів виявляє задовільний або критичний рівень почуття громадянського обов'язку, що може бути пов'язано з низьким інтересом до суспільно-політичного життя, байдужості до подій у країні або безвідповідальності. Наступний компонент особистісної зрілості є життєва настанова, яка структурує в собі, переважання раціонального над емоційним, емоційної врівноваженості, розсудливості. За результатами дослідження: 25% студентів мають критичний рівень 49% виявляють задовільний рівень; 23% відповідно – високий; 3% – дуже високий рівень даного структурного компонента особистісної зрілості. Здатність до психологічної близькості з іншими людьми є насправді, особливо важливий компонентом особистісної зрілості, оскільки він охоплює такі особистісні якості: доброзичливість, емпатія, вміння слухати, потреба в духовно-емоційній близькості з іншими. За даними досліджень, виявлено наступні результати: дуже високий рівень здатності до психологічної близькості з іншими (як компонент особистісної зрілості) мають лише 3 % досліджуваних студентів; високий – 37 %; задовільний – відповідно – 27 %; низький 36 % студентів. Як показують результати, у більшій частині студентів переважають задовільний і критичний рівні за показниками: мотивація досягнення, ставлення до свого «Я» та життєва настанова. Високий рівень засвідчують такі компоненти, як здатність до почуття громадянського обов'язку. Дуже високий рівень яскраво не простежується на належному рівні щодо жодного компонента.

Отже, особистісна зрілість є проявом особистісного потенціалу і складовою особистісного зростання та формування людини. Основним

феноменом особистісної зрілості є саме феномен самореалізації (за даними досліджень). Рівень особистісної зрілості в сучасних студентів, є задовільним(середнім). Констатовано, що хоча більшість студентів мають задовільний рівень особистісної зрілості, кількісний аналіз за окремими шкалами виявив значні недоліки. Слід підкреслити, що особистісна зрілість студентів взаємопов'язана з їх професійною самореалізацією.

2.3. Гендерні особливості особистісної зрілості та підготовки молоді до шлюбу

Розподіл індивідів на чоловіків та жінок є провідною установкою сприймання ними розбіжностей, які є у психіці та поведінці особистості. Немало вчених допускають, що вони об'єднані саме з генетичними, фізіологічними й анатомічними особливостями, як жіночого, так і чоловічого організмів.

Вихідним явищем зрілості молоді до сімейно-шлюбних відносин, створення майбутньої сім'ї являється розуміння соціальної важливості власних дій, відповідальності за свою сім'ю та дітей, адекватного й оптимістичного прийняття певних життєвих сімейних проблем та обмеження й узгодження особистісних дій з особою протилежної статі. Центральним аспектом в даному питанні є гендерні особливості сучасної молоді та гендерні стереотипи [4,12].

Оскільки, як вже було підкреслено в попередніх розділах, все починається з дитинства. Звісно, з віком вплив сім'ї значно стає слабшим, проте ніколи не зникає взагалом. А те, що дитина засвоїла в батьківській домівці, потім відображається на всьому подальшому розвитку, внутрішнього світу уже навіть цілком сформованої дорослої особистості. Батьківська сімейна роль окрім свідомого та цілеспрямованого виховання, впливає на дитину й усією внутрішньосімейною атмосферою. Ефект цього впливу важко переоцінити, хоча він не завжди очевидний. З раннього дитинства у хлопчиків формують переконання, що вони мають бути сильними, успішними в майбутньому, у

зв'язку з чим сильні жінки сприймаються ними як загроза сильному началу, а процес спілкування з ними викликає серйозні труднощі. Тобто, йдеться про гендерні стереотипи. Виходячи з цього, підготовку до реалізування свого життєвого призначення, різних соціальних ролей варто починати вже з дошкільного дитинства, коли починає структуруватись та утворюватись особистість, виробляється внутрішній і зовнішній світогляд підростаючої сформованої в подальшому особистості [16].

Первинне уявлення про власну статеву приналежність формується в дитини вже в 1,5 року, причому, саме це уявлення займає місце найбільш стійкого і основного формуючого компонента самосвідомості. З віком гендерна ідентичність розвивається, відбувається розширення її обсягу й ускладнення структури. Таким чином, дворічна дитина знає свою стать, але ще не може визначити причини свого вибору. Найважливішим етапом формування гендерної ідентичності вважається підлітковий вік. Підліткова гендерна ідентичність стає головним компонентом самосвідомості. Отже, діти схильні відтворювати сценарій життя батьківської сім'ї, особливо у засвоєнні гендерних ролей [29].

Гендерна ідентичність вже дорослої людини являє собою складноструктуроване утворення, що включає, крім усвідомлення власної статевої приналежності, сексуальну орієнтацію, гендерні стереотипи і гендерні переваги.

Отже, гендерна ідентичність – це базова складова соціальної ідентичності, що визначає людину з погляду її належності до чоловічої або жіночої групи. При цьому найбільш значимо, як сама людина себе сама категоризує. У вітчизняній психології проблемою гендерної ідентичності або близькими до неї питаннями займалися В.С. Агеєв, І.С. Кон, Т.А. Рєпіна, Я.Л. Коломинський і інші [45,49]:

- Жіночу ідентичність виявляють через категоризацію себе як представника жіночої соціальної групи. Жіноча ідентичність припускає відтворення гендерно обумовлених ролей, самопрезентацій.

- Чоловіча ідентичність — категоризація себе як представника чоловічої соціальної групи і відтворення гендерно обумовлених ролей, диспозицій, самопрезентацій.

Гендерні стереотипи виявляють сприйняття, оцінку особистості як представника (представниці) певної статі через позповсюдження характеристик певної статевої групи на всіх її представників без критичного усвідомлення можливих індивідуальних відмінностей. Отже, вони представляють собою спільність загальноприйнятих норм і суджень про становище жінок і чоловіків, норми їхньої поведінки, мотиви, потреби. Гендерні стереотипи часто вимагають, приписують чоловікам і жінкам певні психологічні якості, норми поведінки, професії тощо, „укорінюють” наявні гендерні розбіжності, часто обтяжують оптимізацію відносин між жінками і чоловіками. Усупереч тому що, що гендерні стереотипи піддіються змінам, вони є найконсервативнішими у масовій та індивідуальній свідомості. Взагалі гендерні стереотипи представляють собою доволі важливий соціально-психологічний механізм поширення знань про те, якими мають бути чоловіки і жінки [28].

Гендерний стереотип — «спрощений схематизований, емоційно забарвлений образ чоловіка й жінки». Виділяють три таких групи [16, 20] (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Групи гендерних стереотипів

I група	Стереотипи мускулінності та фемінності	«Чоловіче» (маскулінне) або уподібнююче з ним вважається позитивним, значимим, домінуючим, раціональним, духовним, культурним, активно-творчим, а «жіноче» (фемінінне) пов’язується з негативним, вторинним, почуттєвим, тілесним, гріховним, природним, пасивнорепродуктивним.
II група	Закріплення сімейних і професійних	Для жінок основною роллю вважають сімейну, для чоловіків — професійну, а відповідно й оцінка

	ролей відповідно до статі	успішності особистості пов'язана з виконанням цієї ролі.
III група	Статеві розходження в змісті праці	Жінці належить експресивна (виконавська й обслуговуюча домашня праця), а чоловіку – інструментальна сфера діяльності (творча, керівна праця).

Отже, слід зробити висновок, що вище наведені групи гендерних стереотипів пов'язні із закріпленням сімейних та професійних ролей щодо статі. Для жінок головна роль вважається сімейна, для чоловіків – професійна, а відповідно й оцінка успішності особистості пов'язана з виконанням цієї ролі. Тип гендерної ідентичності впливає на систему сімейно-особистісних цінностей молоді, на погодженість рольових очікувань і домагань у шлюбі, а головне – на психологічно-моральну, особистісну зрілість до шлюбу.

Гендер – одна з опорних характеристик особистості, що зумовлює психологічний і соціальний розвиток індивіда. Багатокомпонентна структура гендеру визначається чотирма групами характеристик: біологічна стать, гендерні стереотипи, гендерні норми й гендерна ідентичність [16,19].

На сучасному етапі розвитку суспільства в нашій країні прослідковуються значні зміни та перетворення гендерних стереотипів внаслідок феміністського руху.

При цьому гендерні стереотипи нерівності між чоловіками та жінками з більшою мірою властиві чоловікам, ніж жінкам. Як зазначає В.Бондаровська, 70% хлопців і лише 21% дівчат вважають, що домашнє господарство є здебільшою справою жінки [9, с.130].

За результатами досліджень, вченими були виявлені розбіжності в поглядах юнаків і дівчат з щодо шлюбно-сімейних відносин та встановлено, що дані уявлення відрізняються недостатньою повнотою, доволі невисокою оцінкою ними, себе як майбутнього подружжя.

Гендерні дослідження вчених привели до розуміння того, що проблема нерівності є глибшою, ніж це уявлялось, що вона впирається у відтворення нерівності можливостей. Була переосмислена роль культури, популярних стереотипів, упередженості науки щодо формувань уявлень про жіноче й чоловіче, про мужність і жіночність та їх роль у творенні бар'єрів перед жінками й чоловіками. Також, слід підкреслити, що сформульовані гендерні відмінності щодо поділу ролей в майбутньому подружжя, може зіграти як провокуючий чинник в майбутньому непорозуміння, конфлікти та навіть, призводити до розпаду молодих сімей.

Порівняння образів сучасних жінок і образів сучасних студентів показало, що образ жінки в уявленнях дівчат є більш фемінним, ніж у хлопців. Найбільше цінується хлопцями в сучасних жінках загально-особистісні, моральні якості. Вони порівняно з дівчатами надають більшого значення зовнішнім даним жінки. Образ чоловіка в уявленнях як хлопчиків, так і дівчаток є більш традиційним, маскуліним. Отже, старшокласники обох статей уявляють сучасного чоловіка гендерно традиційним, тоді як жінку - більш андрогінною.

Висновки до другого розділу

Змістовний сенс зрілості та готовності студентської молоді до сімейно-шлюбних відносин, є доволі не простим процесом, як було доведено в попередніх розділах та реалізовується в різних напрямках: розвиток навичок здорового способу життя, демографічне виховання; підготовленість молоді до сімейного життя та до виконання батьківських та материнських функцій, розвиток сімейних традицій, духовно-моральне виховання, розвиток комунікативних навичок.

Після проведення досліджень, було виявлено, що більш особистісно зрілими до сімейного життя є жінки, ніж чоловіки, та щодо мотиву необхідності узаконити стосунки, спостерігалось для дівчат є більш важливим мотивом в подальшому створенні сім'ї, ніж для юнаків. Проте, спільним для студентів, як для дівчат так і для юнаків, є мотив кохання та не менш домінуючим мати сім'ю в майбутньому.

Вихідним явищем зрілості та готовності молоді до сімейно-шлюбних відносин, створення майбутньої щасливої повноцінної сім'ї являється розуміння соціальної важливості власних дій, відповідальності за свою сім'ю та дітей в подальшому, адекватного певних життєвих сімейних проблем, вміння їх вирішувати. Доведено, що у подружжя має бути однакова чи подібна система цінностей. Коли один із них оцінює певні вчинки як нормальні, а інший – як ненормальні, швидко може настати дисонанс у відносинах, і шлюб стає неможливим.

Центральним аспектом в даному питанні є гендерні особливості сучасної молоді та гендерні стереотипи. Отже, підготовкою до реалізування свого життєвого призначення, різних соціальних ролей потрібно починати ще з дошкільного дитинства, коли починається утворення та складатись особистість, структуруватись внутрішній і зовнішній світобачення підростаючої сформованої в подальшому зрілої особистості.

Отримані результати свідчать, що найбільш вагомими мотивами вступу до шлюбу у студентів є кохання, спільність інтересів та поглядів з майбутнім партнером, зовнішня привабливість, яка є більш важливою для дівчат, ніж для юнаків. Вважається, що майже кожен десятий випускник школи через шлюб прагне позбутись залежності від батьків.

Після проведеннь досліджень, було визначено, що подружня сумісність характеризується доповнюючими поглядами партнерів на сімейні цінності, рольові очікування та домагання, а також рівнем задоволеності у сімейному житті.

За рольовою диференціацією, було виявлено що сучасна молодь більш за традиційну та рівноправну рольову диференціацію, а саме де молода пара може однаково реалізовувати свої сімейні ролі в цілому, господарська діяльність, забезпечення морального фону в сім'ї, підтримки емоційного клімату та виховання дітей буде справою жінки, а матеріальне забезпечення сім'ї має в більшій мірі залежати від чоловіка.

Отже, щодо визначення типології ціннісних орієнтацій досліджуваної молоді та встановлення статевої диференціації, було визначено що такі цінності в майбутній сім'ї як: здоров'я, кохання, взаєморозуміння, повага, підтримка.

За результатами досліджень, вченими були виявлені суперечності в поглядах юнаків і дівчат з щодо шлюбно-сімейних відносин та установлень, що дані уявлення відрізняються недостатньою повнотою, доволі невисокою оцінкою ними, себе як майбутнього подружжя, саме тому сформульовані гендерні відмінності щодо розподілу ролей сімейного подружжя в майбутнього, можуть бути важливою складовою, який в подальшому може спричиняти конфлікти, непорозуміння, між молодого сімейного подружжя та спонукати до розлучення.

Після досліджень, вченими були виявлені суперечності в поглядах юнаків і дівчат з щодо шлюбно-сімейних відносин та установлено, що дані уявлення відрізняються недостатньою повнотою, доволі невисокою оцінкою ними, себе як майбутнього подружжя, саме тому сформульовані гендерні відмінності щодо

розподілу ролей сімейного подружжя в майбутнього, можуть бути важливою складовою, який в подальшому може спричиняти конфлікти, непорозуміння, між молодого сімейного подружжя та спонукати до розлучення.

Гендерні дослідження вчених привели до розуміння того, що проблематика нерівності є вагомішою в сучасному світі, ніж це здається. Порівняння образів сучасних жінок і образів сучасних студентів показало, що образ жінки в уявленнях дівчат є більш фемінним, ніж у хлопців. Найбільше цінується хлопцями в сучасних жінках загально-особистісні, моральні якості. Вони порівняно з дівчатами надають більшого значення зовнішнім даним жінки. Образ чоловіка в уявленнях як хлопчиків, так і дівчаток є більш традиційним, маскуліним. Студенти обох статей уявляють сучасного чоловіка гендерно традиційним, тоді як жінку - більш андрогінною. Тип гендерної ідентичності впливає на систему сімейно-особистісних цінностей молоді, на погодженість рольових очікувань і домагань у шлюбі та на психологічно-моральну, особистісну зрілість до шлюбу.

РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ СКЛАДОВОЇ ОСОБИСТІСНОЇ ЗРІЛОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

3.1. Тренінгова програма, як засіб підготовки молоді до сімейного життя

З метою підготовки молоді до майбутнього сімейного життя і формування вміння конструктивного вирішення та подолання майбутніх подружніх конфліктів доцільно використовувати активні методи навчання, зокрема тренінги. Справді, кожній молодій особистості необхідно допомогти пізнати певну систему знань про сімейно-шлюбне життя. З ціллю формування у молодих людей уявлень про майбутню родину перш за все варто навчити їх:

- щиро ставитися до себе, до людей протилежної статі;
- більш точно розуміти і вербалізувати свої почуття;
- вирішувати міжособистісні конфлікти, вміти взаємодіяти з протилежною статтю;
- набути навичок більш глибокого й вільного спілкування з протилежною статтю;
- закріпити нові форми поведінки, зокрема ті, котрі будуть сприяти адекватній адаптації і функціонуванню в майбутньому сімейному житті.
- ознайомлення молоді із знаннями щодо функції сім'ї;
- особливостями установок на сімейне життя: визначення ролі чоловіка та жінки в сім'ї;
- формування відповідального батьківства в майбутньому.

Для вирішення цих завдань було розроблено тренінгову, яка складалась із двох взаємозалежних тематичних блоків. Для випробування одного з напрямів роботи психолога з підготовки молоді до сімейного життя було проведено тренінг зрілості та готовності молоді до сімейного життя. *Метою якого є:* формувати психологічну компетентність, щодо різних особливостей в майбутній

сім'ї, доповісти фактори що можуть в подальшому повпливати на непорозуміння та розлучення, формувати певний здоровий спосіб життя через роз'яснення залежності сексуальності, підвищення відповідальності в майбутніх сімейно-шлюбних відносин. Даний проведений тренінг містить в собі 11 вправ, спільна тривалість яких 1 година 30 хвилин. Детальніше про вправи тренінга, тривалість, обладнання і тд, описано в таблиці:

№	Назва	Тривалість	Обладнання
1.	Вступ	7 хвилин	Фломастери(олівці), аркуші
2.	Вправа «Правила»	5 хвилин	Олівці, папір
3.	«Ознайомлення»	5 хвилин	Плакат, олівці
4.	Невелике проінформування «Готовність до створення сім'ї»	5 хвилин	Ручка, аркуші паперу
5.	Вправа «Шнурівка»	8 хвилин	Папір, маркери
6.	Вправа «Зв'язок»	10 хвилин	
7.	Розминка гра «Цілісність»	10 хвилин	Плакати, аркуші
8.	Вправа «Прижок»	10 хвилин	Крейда
9.	Вправа «Вибір цінностей»	45 хвилин	Плакат
10.	Вправа «Мотивація»	1 година 30 хвилин	Плакат, ручки
11.	Вправа «Пріоритети»	30 хвилин	Плакат, фломастери
12.	Підсумування	5 хвилин	

Хід тренінгу

1. Вступ

Тема нашого сьогоднішнього заняття є тренінг «Готовність до сімейного життя». Як теоретичний так і практичний предосталений матеріал сьогодні, має формувати психологічну компетентність щодо психологічних особливостей взаємин в майбутній сім'ї, роз'яснення та пояснення факторів які можуть

провокувати та призводити до розлучень в сім'ї, формування підвищення відповідальності молоді у шлюбі. Наш тренінг буде складатися сьогодні з трьох блоків: вступний, основний та заключний. Саме під час вступного блоку, ми маємо прийняти правила тренінгу та вправу «Ознайомлення». Під час основного блоку, ми дізнаємось поняття «готовність до сімейного життя», ознайомимось з факторами які можуть призвести до розлучення и т.д. Під час заключного блоку, буде підсумовано все заняття.

2. Вправа «Правила»

Мета: установити атмосферу довіри та співпраці між учасниками тренінгу.

Хід проведення

На початку учасникам тренінгу пропонується кілька правил, які вони потім доповнюють. Дані правила виписуються маркером на великий аркуш паперу, вивішуються на видному місці. Таким чином, кожен учасник буде(нижче приблизний перелік правил):

- терпеливий
- тактовний
- конструктивний
- коректний
- доброзичливий
- говорити по темі, лаконічно
- дотримання правил тренінгу

3. Вправа «Ознайомлення»

Мета: сприяти згуртованості групи, створити доволі комфортну атмосферу.

Хід вправи

Пропонується учасникам об'єднатись в пари. Протягом 3х хвилин взяти інтерв'ю один в одного. Орієнтовані запитання для інтерв'ю:

- Життєве кредо учасників
- Три найулюбленіші речі
- Заповітніша мрія

Далі відбувається по чергове представлення учасників.

3. Проінформування «Зрілість до сімейних відносин»

За останні роки в Україні помітно зросли кількості розлучень, збільшення кількості народжуваності дітей поза шлюбом, зріст кількості цивільних шлюбів та часткова а іноді і повна відсутність важливих знань у молоді щодо сімейно-шлюбних відносин. Все це активізувало проблему підготовки, зрілості та створення молоді сім'ї, особливо студентів до майбутнього відповідального шлюбу, як основну проблему розвитку майбутнього суспільства.

Багаточисленні дослідження психологів, соціологів, педагогів говорять про те, що стабільна щаслива сім'я може бути створена при певній готовності молодої сім'ї до сімейного життя. Дослідження сучасної сім'ї, говорять про те що недостатній рівень особистісної зрілості подружжя. Сучасна молодь визнає цінності сімейного життя, відповідально ставиться до створення сім'ї, прагне до незалежного матеріального забезпечення сім'ї. Слід зазначити, що найбільш значущим для юнаків є забезпечення в сім'ї спокійного душевного комфорту, взаємин поваги та любові, народження та виховання дітей в майбутньому. Проте, відсутність статевого ролівого становлення, як чоловічої так і жіночої ідентифікації, гармонійної взаємодії всередині сім'ї негативно відбивається на функціонуванні новостворених сімей і являються чинником розпаду сімейно-шлюбних структур в майбутньому.

Згідно за даними результатів досліджень можна зазначити, що зрілість до шлюбу серед юнаків та дівчат вік яких становить 17-22 в нашій країні є невеликою. Головними причинами, на мою думку, цього є по-перше, вікові особливості (за статистикою багатьох досліджень, вважається що оптимальним віком вступу в шлюб є 20 років); по-друге, соціально-матеріальне становище (впевненість в завтрашньому дні молодого подружжя). Можна припустити, що це пов'язано із сучасним економічним становищем в країні та світовою економічною кризою.

Запитання до учасників тренінгу:

Як можливо використати почуту інформацію в повсякденному житті?

4. Розминка-гра «Шнурівка»

Мета даної гри є усвідомлення шкідливості негативних звичок; підвищення усвідомлення відповідальності кроку в житті – створення сім'ї в майбутньому.

Хід вправи.

Перш ніж щоб почати ми маємо зважити всі «за» і «проти». Зараз ми розмістившись по колу, будемо по черзі говорити за і проти вживання алкоголю та паління.

Учасники розмістившись в два кола: внутрішнє коло має говорити аргументи «за» і «проти» паління, зовнішнє коло аргументи «за» і «проти» алкоголю.

Ведущий кидає внутрішньому колу – пропонуючи аргумент і кидає зовнішньому колу, це продовжується поки не закінчаться аргументи якогось із кіл. Дана гра може проводитись дуже чітко та структуровано як шнурівка. Після гри можливе подальше обговорення із питаннями:

- 1) Які аргументи вас здивували, були несподіваними та новими?
- 2) Що ви обрали нового саме для себе?

5. Вправа «Зв'язок»

Вміти знаходити виходи із конфліктних ситуацій, для проведення даної вправи, необхідно поділитись на пари. Використовуючи невербальну мову (міміку та жести), розіграти міні-виставу.

А-хлопець хоче піти на футбол з друзями

Б-його дівчина хоче піти в кінотеатр

Питання:

- 1) Чи вдалось вам зрозуміти один одного (та знайти компроміс)?
- 2) Що допомогало, а що заважало зрозуміти один одного?

6. Гра розминка «Цілісність»

Мета: тренує навички спільної діяльності команди. Доволі ефективно та позитивно завершення тренінгу.

Учасники діляться на дві міні-групи, по дві особи, та видається газетний аркуш.

Озвучується інструкція: Вам треба стати на папір на говорити «Ми одне ціле!»

Після виконання завдання, папір складається вдвоє та повторюється дія. Завдання групи – розміститися на маленькому згорнутому листі зв словами «Ми одне ціле!»

8. Вправа «Прижок».

Мета: показати роль цілей в життєвих досягненнях людини.

Обладнання: крейда.

Хід роботи: Обирається один учасник, він підходить до стіни. Йому дають крейду і інструкцію: «Підпригни, будь ласка». Тренер відмічає на стіні крейдою висоту, до якої допригнув учасник. Після цього йому дають крейду іншого кольору і наступну інструкцію: «Підпригни, будь ласка, якнайвище. Намагайся дотягтися до стелі. І відміть крейдою те місце, до якого допригнеш». Порівнюється перші і друга відмітки.

Час: 10 хв.

Рефлексія: Чи відрізняється висота, на якій поставлені відмітки?

Яка відмітка вище, перша чи інша?

Що повпливало на висоту відмітки?

Покращила чи погіршила результат поставлення ціль?

Як ви думаєте, в житті так само відбувається?

9.Вправа «Вибір цінностей»

Мета: усвідомлення власної системи цінностей.

Я пропоную зорієнтуватися на влідсній системі життєвих цінностей. На плакаті записано життєві цінності. Виберіть 10 найважливіших особисто для вас та запишіть на аркуші.

Плакат «життєві цінності»:

- ✓ Здоров'я
- ✓ Вірні друзі
- ✓ Сім'я
- ✓ Кохання
- ✓ Пізнання та інтелектуальний розвиток
- ✓ Самоактуалізація
- ✓ Самовдосконалення (фізичне і духовне), особистісний розвиток
- ✓ Щасливе сімейне життя
- ✓ Розваги
- ✓ Активне та сповнене діяльністю життя
- ✓ Впевненість в собі; внутрішня гармонія
- ✓ Самостійність: свобода, незалежність в думках і діях
- ✓ Друзі

10.Вправа «Мотивація»

Мета: провести аналіз мотиваційної сфери особистості; розвиток мотивації самоудосконалення та самоактуалізації

Час:1,5год

Обладнання: гарний настрій.

Обговорення того, як змінилося життя кожного з учасників після минулого заняття тренінгу. Визначення результатів тренінгу та обговорення побажань щодо даного заняття.

Практична частина (1год. 10хв)

- Групова дискусія “Значення мети в житті людини” (вираження особистого бачення та думок учасників тренінгу)

-Вправа "Лист з майбутнього"(40 хв)

Найважчі проблеми буває легше вирішувати, якщо людина вміє впевнено і оптимістично дивитися в майбутнє. У цій вправі слід поглянути на своє справжнє із благополучного майбутнього, в якому сьогоднішні проблеми вже

давно знайшли своє рішення. Я хочу запросити вас на своєрідний сон наяву. Уві сні ми можемо легко і просто переміщатися в часі - перелітати в минуле, в майбутнє, знову повертатися в сьогодення і т. д. Причому наше несвідоме робить все це з грацією фігуриста, що малює на дзеркальній поверхні льоду химерні візерунки.

Уявіть собі, що ваше несвідоме переміщається на кілька років в майбутнє, наприклад, на два роки, на п'ять чи десять років і з цієї точки майбутнього коментує ваше сьогоденне життя, ваші поточні обставини і проблеми. Воно відкриває вам, як ваше життя буде складатися далі. Ви можете побачити, як ви вирішили свої сьогоденні проблеми, коли це сталося, або дізнатися, який шлях ви обрали для того, щоб обійти проблему, не піддається вирішенню. З якогось моменту в майбутньому напишіть собі листа, що малює панораму вашої подальшого життя, де сьогоденні тривоги давно перетворилися на твердий ґрунт завтрашнього дня. Поставте дату, не забудьте написати звернення і підписатися»(на дане завдання дається 30 хвилин).

11. Вправа «Приорітети»

Мета: визначити провідні риси, які на думку студентів, має володіти майбутній супутник життя.

Учасникам пропонується назвати риси характеру уявного майбутнього супутника життя (записуються риси на плакаті). Надалі ці всі якості розміщуються відповідно до їх значущості, найчастішу підкреслюються маркером, далі зачитуються ще як результат колективного вибору групи.

Тренер коментує різноманітність вимог, які висуває молодь до один одного, важливість моральних якостей, які визначаються як приорітетні.

Питання до учасників: Як складно було вам виконувати цю вправу?

12. Підсумування(рефлексія)

- 1) Чи сподобався тренінг?
- 2) Що було найвдалішим, а що ні?

3) Чи буде щось, що ви будете використовувати в повсякденному житті? Що?

4) Які знання ви отримували після виконання вправ тренінгу?

Отже, після проходження даного тренінгу, ми навчились формувати психологічну компетентність щодо особливостей становлення взаємин в майбутній сім'ї, ознайомились з основними факторами які можуть в подальшому впливати на розпад сім'ї, навчитися формувати здоровий саосіб життя, та визнати його важливість, можливості батьківства від наявності шкідливих звичок, наголосити на відповідальності при створення сім'ї.

На нашу думку, тренінг пройшов успішно. Учасники були веселими та активними, відповідали на питання, були в гарному настрої після проведення вправ.

Також, слід зазначити, що психологічний тренінг, мета якого полягала в підвищенні зрілості молоді до сімейного життя, покращення рівня взаємодії в стосунках молодої пари, прийняття свого партнера таким, як він є, була реалізована успішно. Адже з покращенням емоційної взаємодії з майбутньою парою, бажанні сприймати емоційний стан свого партнера, шукати компроміси і взаєморозуміння з, дасть змогу майбутньому молодому подружжю краще і якісніше реагувати на ситуації, які виникають у подружньому житті (особливо на початкових етапах життєвого циклу сімейного життя) та знаходити найбільш конструктивні способи поведінки задля збереження сім'ї.

3.2. Аналіз впровадження тренінгової програми

Готуючись створити сім'ю, студенти мають пам'ятати про те, що сімейне життя – це не тільки певна втілення та реалізація ідеальних уявлень про шлюб, які утворилися у молодих людей до шлюбу, але і реальне життя двох, а пізніше й кількох людей, при всій його складності і багатогранності. Створення сім'ї є найвідповідальним кроком, який людина здатна робити у своєму житті і

потребує від неї особистої зрілості. В першу чергу, це стосується готовності брати на себе відповідальність за інших людей (членів сім'ї). Подружньо-сімейне життя включає: укладання угод між один одним, компроміси і, звичайно, подолання труднощів та вирішення конфліктів. Якщо не відбудеться взаємної адаптації, то подружжя стає на шлях розлучення навіть за наявності сильних любовних почуттів і необхідних матеріальних і житлових умов. Отже, молоді люди повинні чітко уявляти те, яким має бути їхнє майбутнє подружнє життя і відповідним чином готуватися до нього, особливо у дошлюбний та передшлюбний періоди. Для полегшення такої роботи сля проведення тренінгу нами для студентів було розроблено певні практичні рекомендації щодо самостійної підготовки до створення сім'ї.

Готовність та зрілість до шлюбу і сімейного життя передбачає не лише бажання закоханих постійно бути разом, а й відповідальність і серйозні зобов'язання. Вона охоплює декілька аспектів (Л. Шнайдер).

- ✓ формування певного морального комплексу: готовність особистості прийняти на себе нову систему обов'язків щодо свого партнера, майбутніх дітей. Йдеться насамперед про розподіл ролей між подружжям;
- ✓ готовність до міжособистісного спілкування і співпраці. Сім'я є малою групою, для її нормального функціонування необхідна узгодженість ритмів життя подружжя;
- ✓ готовність до самопожертви заради партнера, що передбачає здатність до відповідної діяльності, заснованої на альтруїзмі (безкорисливість);
- ✓ наявність якостей, пов'язаних із проникненням у внутрішній світ людини (емпатійний комплекс);
- ✓ висока естетична культура почуттів і поведінки особистості;
- ✓ уміння розв'язувати конфлікти конструктивним способом, здатність до саморегуляції власної психіки і поведінки.

За В.Кравцем підготовка молоді до шлюбу і сім'ї є багатогранним процесом, включає наступні аспекти: загальносоціальний, моральний,

психологічний, правовий, господарсько-економічний, естетичний, інтимно-сексуальний. Всі вони тісно пов'язані між собою, доповнюють один одного, мають за мету формування хорошого сім'янина. Розглянемо їх детальніше:

- Загальносоціальна підготовка молоді до сімейного життя передбачає завершення освіти, здобуття професії, початок самостійної трудової діяльності. З цим нерозривно пов'язана соціально-економічна зрілість до шлюбного життя, ціль якої направлена в можливості молодих людей самостійно матеріально забезпечити себе і свою сім'ю, і усвідомлення ними відповідальності за партнера, за сім'ю, за дітей. Загальносоціальна підготовка передбачає також ознайомлення молоді із суспільною сутністю шлюбно-сімейних стосунків, із значенням сім'ї в житті людини і суспільства, соціальними ролями подружжя і батьків.

- Моральна підготовка до сімейного життя передбачає формування готовності будувати сім'ю, серйозного ставлення до шлюбу, почуття відповідальності, доброти, чуйності, обов'язку, терпеливості, турботливості.

- Правова підготовка до сімейного життя має на меті ознайомлення молодих людей з основними положеннями сімейного права

- Господарсько-економічна підготовка до сімейного життя передбачає формування умінь і навичок економічного і господарського характеру, необхідних у домашньому побуті: ведення домашнього господарства, рівномірний розподіл обов'язків між членами сім'ї, подолання хибних установок щодо поділу домашньої праці на жіночу і чоловічу, планування і дотримання сімейного бюджету тощо.

- Естетична підготовка молоді до сімейного життя зорієнтована на формування уявлень про естетичну культуру сім'ї, ознайомлення з естетикою міжстатевих стосунків, основами етикету у взаєминах чоловіка і жінки; на виховання поваги до сімейних традицій, бажання їх примножувати, вміння організовувати сімейні свята. У її процесі формуються правильні уявлення про естетику побуту, з'являється бажання вносити прекрасне у свій побут,

розвивається хороший смак (вміння одягатися, користуватися прикрасами, косметикою). Дуже важливо, щоб студенти усвідомили значення мистецтва в житті сім'ї, що допоможе їм цікаво організовувати дозвілля та відпочинок людини.

- Психологічна підготовка до сімейного життя спрямована на формування здатності розуміти іншу людину, підтримувати її і психологічно розвантажувати. А це передбачає виховання в собі таких якостей, як емпатія (здатність співпереживати), емоційна гнучкість, розуміння потреб партнера, вміння пристосуватися до його звичок, особливостей характеру. Важливим також є вміння створювати спокійний морально-психологічний клімат в сім'ї, готовність підтримувати обстановку радості, бадьорості й оптимізму, здатність регулювати складні конфліктні ситуації. Цій меті підпорядковано розвиток психологічної привабливості особистості, її здатності до контактів з іншими людьми, вміння спілкуватися і співпрацювати.

- Інтимно-сексуальна підготовка полягає у формуванні в молоді певного рівня сексуальної культури. Важливим її елементом є емоційне багатство особистості, вміння надавати своєму почуттю різних відтінків, здатність до переживання насолод, віднайдення засобів вираження почуття кохання. Одним з невід'ємних атрибутів сексуально вихованої людини є дотримання нею гігієнічних вимог.

- Підготовка молоді до виконання материнських і батьківських функцій передбачає освоєння нею репродуктивної функції сім'ї. Це усвідомлення ролі дітей у подружньому житті, їхнього впливу на родинне життя: діти урізноманітнюють і збагачують міжособистісні стосунки, розширюють сферу інтересів і потреб сім'ї, дають батькам емоційне задоволення самою своєю появою на світ, а відтак – своїми успіхами задовольняють почуття материнства і батьківства, підносять престиж сім'ї як мікроосередка суспільства.

Результати аналізу наукової літератури [2-7] та проведення психодіагностичних досліджень дозволили нам уточнити і визначити вимоги, яким повинен відповідати студент, готуючи себе до створення сім'ї в майбутньому. Зокрема, студент повинен володіти:

– основою підтримання та збереження як психічного та фізичного здоров'я, навичками здорового способу життя (загартовуватися, займатися спортом, дотримуватися гігієни, позбавлятися шкідливих звичок);

– здатністю та вмінням планувати сімейний бюджет та матеріально утримувати майбутню сім'ю (бути працевлаштованим і спроможним вирішувати життєво важливі питання та розподіляти сімейний бюджет). Це є основою самостійності та відповідальності за сім'ю;

– уміннями будувати міжособистісні.

Як вже було підкреслено в попередніх розділах, основними проблемами майбутнього подружжя на початковому етапі створення сім'ї є:

а) відокремлення від батьківської сім'ї та встановлення зовнішньої межі молоді сім'ї;

б) розподіл сімейних ролей та сфер відповідальності.

Ці проблеми ставлять перед молодим подружжям такі завдання:

- досягнути фінансової та матеріальної незалежності від батьків;
- посилити емоційний зв'язок у подружній підсистемі;
- зберегти емоційний контакт з батьківською сім'єю;
- встановити оптимальний баланс близькості та віддаленості;
- з'ясувати круг осіб, які будуть допущені в сім'ю;
- засвоїти подружні обов'язки;
- узгодити систему цінностей, а також особисті та сімейні цілі;
- з'ясувати сфери відповідальності та розподілити обов'язки;
- пройти сексуальну адаптацію один до одного;
- стосунки зі шлюбним партнером;

- умінням спланувати народження здорової та бажаної дитини (уникати небажаної вагітності, попереджати захворювання статевій системи, вибирати сприятливий час для народження дитини).

У процесі самостійної підготовки до створення сім'ї студентам потрібно чітко з'ясувати яким чином може проходити відокремлення молодої сім'ї від батьківської сім'ї. Адже, як свідчать дослідники (Е. Г. Ейдемільер, В. Юстіцкіс, Р. Р. Калініна та ін). [18; 19], погодившись з бажанням своєї дитини створити власну сім'ю, а також з вибором нею шлюбного партнера, батьки не завжди готові надати новоствореній сім'ї повну автономність. Вони продовжують й надалі грати батьківську роль, вмішуючись у життя молодят. Батьки часто нав'язують молодій сім'ї норми та традиції, що вже існують в їхній родині. При цьому батьки мають змогу маніпулювати дітьми, зважаючи на їх фінансову та матеріальну залежність від них.

Тому молоді, які твердо вирішили узаконити стосунки, належить зарання продумати шляхи матеріального забезпечення своєї майбутньої сім'ї та варіанти розв'язання різних житлових проблем. Крім цього, досить важливо не втратити стосунки з батьками і зберегти емоційний контакт з батьківською сім'єю. Якщо у молодої сім'ї відсутнє своє житло і вона планує жити разом з батьками, то потрібно вміти пристосовуватися до їхньої думки і рахуватися з їхніми вимогами. Якщо молода сім'я претендує на автономність, то потрібно зважити свої можливості і встановити оптимальний баланс у стосунках з батьками. Результативність такої роботи значною мірою залежить від уміння і бажання молодих людей прислухуватися до думки батьків, не загострювати стосунки, аргументовано та логічно пояснювати свою точку зору, знаходити компроміс.

Наступна проблема молодої сім'ї, вирішення якої потребує відповідної підготовки від молодої людини, це проведення розподілу сімейних ролей та сфер відповідальності. Психологічна сутність цієї проблеми полягає в тому, що кожен з членів подружньої пари є індивідуальністю, а отже з індивідуальною своєрідністю психічного складу, що виявляється у різному відношенні до

оточуючого світу, праці, інших людей та самого себе. Відповідно це може породити певні проблеми в узгодженні системи цінностей, сфер відповідальності тощо. Отже, самостійна підготовка студента має включати вивчення сімейного кодексу України і, зокрема, прав та обов'язків членів сім'ї. Важливо усвідомити те, що кожен з подружжя повинен турбуватися про сім'ю. При цьому, дружина та чоловік зобов'язані спільно піклуватися про побудову сімейних відносин між собою та іншими членами сім'ї на почуттях взаємної любові, поваги, дружби, взаємодопомоги. Вони відповідальні один перед одним, перед іншими членами сім'ї за свою поведінку в сім'ї.

Потрібно пам'ятати, що психологічне здоров'я сім'ї, на думку дослідників Т.В. Андрєєвої, О.І. Бондарчука, напряму залежить від психологічного клімату сім'ї, що є стійким емоційним настроєм, результатом особливостей і якості взаємостосунків членів сім'ї [14]. Психологічний клімат сім'ї змінюється і залежить від самих членів сім'ї. Він може бути сприятливим, несприятливим (конфлікти, сварки, знервованість), суперечливим (повна злагода, чи сварки). Характерні ознаки сприятливого сімейного мікроклімату – згуртованість членів сім'ї, доброзичливість, почуття захищеності, терпимість, взаємна повага, взаємодопомога, чуйність, співчуття, прагнення допомагати один одному, співпереживання, відповідальність за сім'ю та кожного її члена. Велике значення для психологічного клімату сім'ї має доброзичливе внутрішньосімейне спілкування, бажання завжди почути та зрозуміти один одного. Сімейний мікроклімат, на який впливають стійкий позитивний емоційний настрій, взаєморозуміння, взаємодопомога, доброзичливість, позначається на настрої членів сім'ї, загальному стилі їхнього життя. Взаєморозуміння в шлюбі передбачає взаємоповагу чоловіка та дружини, їхню здатність точно розуміти один одного, ставати на точку зору партнера, розуміти причини й цілі його вчинків. Щодо взаємодопомоги у шлюбі, то вона виявляється в здатності правильно і своєчасно реагувати на слова, на прохання, надавати допомогу у важких ситуаціях, в умінні разом відпочивати, знімати напругу, втому, стрес.

Крім цього, студенту важливо знати, що ознаками стабільної сім'ї є: наявність житла та належних побутових умов; задоволеність подружжя розподілом господарсько-побутових обов'язків в сім'ї; відсутність фінансових труднощів; здоров'я всіх членів сім'ї; взаємна довіра та повага між членами сім'ї; взаємодопомога та взаємопідтримка між членами сім'ї; відповідність поведінки членів сім'ї очікуванням кожного з них; високий рівень емоційної взаємодії подружжя; відсутність ревностей; відсутність зловживань спиртними напоями та іншими шкідливими речовинами; задоволеність членів сім'ї результатами сімейно-шлюбної взаємодії. Побудувавши стабільну сім'ю, людина має можливість отримати психологічний захист та розрядку, особливо у важкі періоди життя. Допмагаючи іншим, кожен член сім'ї має можливість отримати таку допомогу й сам.

В казках підкреслюється, що об'єднання героїв казок пов'язана з безліччю проблем і різних перешкод, та варто їм зіграти весілля, як автоматично, наступає безтурботне і щасливе сімейне життя. Адже народні казки закінчуються словами «Після весілля вони жили щасливо і померли в один день!».

Молодь має знати, що насправді великі складнощі і проблеми починаються якраз того дня, коли чоловік і жінка починають жити під одним дахом, щодня взаємодіючи один з одним, ділячи загальний стіл і загальне ліжко. Окрім об'єктивних проблем, перед подружжям постає ще одна перешкода: кризові періоди. Студенти, повинні зрозуміти, що найголовніше не поспішати розривати шлюб, не слід ухвалювати важливих рішень (наприклад, щодо розлучення) в період кризи, не сидіти склавши руки і пасивно страждати, а вирішувати проблему, але тільки починати потрібно з самого себе. Студенти починають розуміти, що сім'я – це не тільки чоловік і дружина, це ще і відповідальність перед дітьми.

Студентам, необхідно розуміти те, що при організації сім'ї молоді люди вступають в життєву сферу, насичену суперечностями, труднощами і проблемами. Важливо заздалегідь знати про труднощі шлюбного життя, щоб не

злякатися і не запанікувати. Дійсно, люди повинні знати про проблеми шлюбу ще і для того, щоб постаратися вчасно уберегтись від них або, все ж таки, зіткнувшись з ними, зуміти полегшити болісну тяжкість для себе і своїх близьких та зберегти сім'ю попри невзгоди.

Студенту потрібно чітко уявляти, а отже вивчати сутність та зміст основних функцій сім'ї. На думку Р. Р. Калініної [15], сім'я як суспільне явище виконує дві групи функцій:

- соціальні, тобто є функції, що покладаються на неї суспільством (для чого суспільству потрібен такий соціальний інститут, як сім'я, що суспільство від нього чекає);
- психологічні, тобто функції, як їх сприймають члени сім'ї (для чого люди створюють сім'ю, чого вони від неї чекають, на задоволення яких індивідуальних психологічних потреб направлені їх взаємини).

До соціальних можна віднести наступні функції:

- функція репродукції як підтримка біологічної безперервності суспільства;
- функція виховання як підтримка культурної безперервності суспільства.

До психологічних функцій можна віднести:

- функція кооперації як співробітництво і взаємодопомога членів сім'ї, підтримка один одного в якихось починаннях, справах, у вирішенні тих або інших проблем, з якими стикається кожен член сім'ї впродовж життя;
- функція інтимності як засіб задоволення потреби у взаємній любові, емоційній близькості, емоційній прихильності, особистісно орієнтованому спілкуванні членів сім'ї, у взаєморозумінні;
- функція рекреації, або відновна функція, як можливість моральної і психологічної підтримки один одного, можливість зняти напругу, одержану поза сім'єю;

- функція самоактуалізації як надання кожному члену сім'ї можливості якнайповнішого виявлення і розвитку свого особистісного потенціалу, особистісного зростання.

Дослідники по-різному називають вказані вище функції, проте, що стосується змістовної інтерпретації, то їхня думка в основному збігається.

Отже, студентам для ефективної самостійної підготовки до створення сім'ї важливо: засвоїти основи шлюбу та сім'ї; знати особливості підбору майбутнього шлюбного партнера; усвідомлювати важливість своєї ролі як суб'єкта розвитку власної психологічної готовності до створення сім'ї.

3.3. Практичні рекомендації щодо незрілості молоді до вступу в сімейно-шлюбні відносини

Багато психологів та педагогів зауважують, що програму по підготовці до шлюбного життя слід проводити за різними напрямками роботи та видами діяльності: діагностика, корекція, розвиток, консультативна допомога, просвіта, профілактика. Програма має передбачати розвиток особистості майбутнього сім'янина, а саме: розширення і збагачення знання, уявлення, переконання щодо сімейного життя, важливі умови щасливого сімейного життя, найважливіші риси сім'янина, їхні характеристики; мотиви вибору партнера та створення шлюбу, цінності сімейного життя та особистісних рис через сприяння усвідомлення учнями власних особистих якостей та використання інтерактивних шляхів для розвитку комунікабельності, толерантності, відповідальності, волевої саморегуляції, наполегливості, емпатійності, довіри, емоційної стійкості, розширення ціннісних орієнтацій. Тому потрібно використовувати програму, яка могла б реалізуватися в навчально-виховній роботі вчителями, батьками та практичним психологом.

Таким чином, за Дьоміною Г.А., рівень розвитку особистості майбутнього сім'янина залежить від комплексу психолого-педагогічних умов, засобів, основу яких складають:

- 1) психолого-педагогічна підтримка батьків та вчителів стосовно їхнього впливу на розвиток майбутнього сім'янина;
- 2) індивідуальний підхід та цілеспрямована робота психолога з учнями у становленні особистісної зрілості щодо подружнього життя (психодіагностика, корекція і розвиток, просвіта, профілактика, консультації);
- 3) обов'язкове дотримання специфічних вимог до занять та загальних вимог щодо подачі матеріалу, використання різних форм та інтерактивних методів роботи щодо розвитку особистості майбутнього сім'янина (організаційний вид роботи).

Психолог має розкривати перед студентами основну суть шлюбу, шлюбно-статевих стосунків з урахуванням психології юнацького віку і сексуальності, психологічної проблеми статевих стосунків, специфіки молодої сім'ї, необхідні умови щасливого подружнього життя; допомагав усвідомити свої емоційні риси, вольові якості (самостійність, відповідальність), розвинути навички міжстатевого спілкування, спрямовував учнів на удосконалення вмінь вирішувати міжособистісні проблеми.

На старших курсах навчання зі студентами доцільно проводити, наприклад, «круглі столи» щодо питань сім'ї та шлюбу, організовувати зустрічі з цікавими людьми, обговорювати конкретні ситуації сімейного життя, взяті з вітчизняної та зарубіжної літератури, телевізійних програм, періодичних видань тощо; конкурси на саму чарівну студентську сім'ю навчального закладу (курсу тощо); конференції для молодих студентських сімей.

Окрім того, підготовці та адаптації зрілості, готовності молоді до сімейно-шлюбного життя і відповідального батьківства сприяє створення різних об'єднань для студентів, клубів (молодої сім'ї, сімейного спілкування, студентських сімей, батьківської культури тощо). Виходячи з вищесказаного,

існує необхідність цілеспрямованої, відносно самостійної та планомірної підготовки викладачів ВНЗ щодо формування сімейних цінностей у студентської молоді. Така підготовка повинна бути направлена на вирішення як поточних, так і спрямованих на майбутнє завдань. Психолого-педагогічна підготовка повинна бути невід'ємною від предметної, методичної, наукової та інших видів діяльності викладачів ВНЗ і мати свою специфіку.

Пріоритетною діяльністю вищих навчальних закладів є методична робота, до якої входить [12;19]:

- вивчення законодавчих актів, нормативно-правових документів, обговорення науково-методичної літератури, що стосуються питань шлюбу, сімейного виховання тощо;
- вивчення та пропагування інноваційних технологій виховання і педагогічного досвіду;
- розробка методичних, інформаційно-довідкових на допомогу кураторам, вихователям, батькам, студентам;
- проведення тематичних семінарів, конференцій, засідань кафедр, вчених та педагогічних рад, психолого-педагогічних консиліумів з метою надання науковометодичної допомоги професорсько-викладацькому складу ВНЗ;
- розробка методик щодо вивчення та прогнозування морально-ціннісних орієнтацій студентів;
- обговорення та затвердження тем наукових досліджень експериментальнодослідницької діяльності щодо формування сімейних цінностей студентів;
- створення різних творчих груп та підготовка студентів з питань поширення інформації серед молоді щодо взаємовідносин у шлюбі, майбутнього відповідального батьківства, сімейного виховання тощо.

Висновки до третього розділу

Створення сім'ї є відповідальним кроком в житті людини і вимагає не тільки бажання мати сім'ю, а й особистісної зрілості – брати відповідальність перед членами сім'ї, вміння знаходити компроміс, вирішувати та вміти долати труднощі. Розглядаючи точніше, за аспектами Л. Шнайдера: 1) так як сім'я вважається малою групою, для нормального функціонування в майбутньому, потрібна перш за все, узгодженість ритмів життя – зрілість до міжособистісного спілкування і співпраці; 2) альтруїзм, та готовність до самопожертви заради подружжя; 3) наявність якостей емпатійно-емоційного комплексу; 4) готовність до розподілу ролей між подружжям.

Після проведень психодіагностичних методик, на основі результатів досліджень, було розроблено та проведено тренінгову програму, для готовності та зрілості студентів до сімейно-шлюбного життя. Метою якого було формування психологічної компетенції щодо психологічних взаємин в сім'ї в майбутньому, ознайомлення з факторами що можуть призводити та провокувати до розлучень в сім'ї. Тренінг складався з наступних блоків: перший: інформаційно-теоретичний, мотиваційно-ціннісний. Слід зробити акцент на це, що психологічний тренінг, мета якого була спрямована на підвищення зрілості молоді до сімейного життя, формувати уявлення про родину в майбутньому, вміння вербалізувати свої почуття, закріплення вже набутих навичок спілкування з протилежною статтю, покращення рівня взаємодії в стосунках молодої пари, прийняття свого партнера таким, як він є, була реалізована успішно. Дійсно, з покращенням емоційної взаємодії з майбутньою парою, бажанні та умінні сприймати емоційний стан свого партнера, знаходити компроміси і взаєморозуміння один з одним, дасть змогу майбутній сім'ї спокійніше і якісніше реагувати на ситуації, які виникають у подружньому житті (особливо на початкових етапах життєвого циклу сімейного життя) та знаходити найбільш конструктивні способи поведінки задля збереження сім'ї.

Перспективами подальших досліджень може бути з'ясування зв'язку між зрілості до шлюбу і особливостями гендерної ідентичності у молоді. Адже конкретизація зв'язку між гендерною ідентичністю й образом сім'ї в молоді дає змогу виявити ті характеристики системи уявлень про себе, сімейне життя, про потенціального сімейного партнера, які можна скорегувати в подальшій роботі психолога для проведення тренінгів, можливих індивідуальних консультацій, семінарів.

Отже, молоді задля ефективної підготовки до створення майбутньої сім'ї мають: усвоїти основи шлюбу та сім'ї; знати особливості підбору майбутнього сімейного партнера; розуміти як важлива є своя роль як суб'єкта розвитку власної психологічної зрілості до створення сім'ї в майбутньому.

Перспективами подальших досліджень може бути з'ясування зв'язку між зрілістю до шлюбу і особливостями гендерної ідентичності у сучасної молоді. Адже, як вже було зазначено раніше, конкретизація зв'язку між гендерною ідентичністю й образом сім'ї в молоді дає змогу виявити ті характеристики системи особистих, шлюбно-життєве життя, про майбутнього партнера, які можна скорегувати в подальшій роботі психолога для проведення різних тренінгів, індивідуальних консультацій, семінарів.

ВИСНОВКИ

Споконвіку сім'я була найважливішою суспільною цінністю. За Законодавством України, хлопці можуть брати шлюб у 18 років, дівчата – у 17 років. Однак не всі молоді люди готові до сімейного життя в такому віці. Цим і зумовлена актуальність даної дипломної роботи. Адже, щоб створити міцну сім'ю, молода людина має розвинутися не тільки фізично, а й духовно.

Індивід має утримувати себе й бути здатним забезпечити сім'ю, тобто має бути економічно незалежною особистістю. Молодь має досягти також соціально-особистісної зрілості, тобто насамперед уміти самотійно розв'язувати життєві проблеми і брати на себе відповідальність за власні рішення. Юнаки та дівчата мають відповідально ставитися одне до одного, до взаємних стосунків. Розуміти, що в майбутньому житті доведеться разом не тільки радіти успіхам одне одного, а й долати труднощі.

Юнаки та дівчата мають бути толерантними, уміти керувати емоціями. Розуміти, що романтичні стосунки, які, можливо, існують між ними нині, потрібно буде зміцнювати впродовж усього життя. Для цього потрібно постійно самовдосконалюватися. Розвиток власних позитивних якостей – одна з важливих умов збереження тривалих міцних стосунків.

Щоб побудувати щасливе сімейне життя, молоді потрібно, зокрема, позбавитися стереотипів мислення щодо поведінки чоловіків і жінок. У сучасному світі жінки й чоловіки мають рівні права та можливості для самореалізації. Можуть працювати в різних галузях виробництва на різних посадах. Тому важлива взаємна підтримка і взаємодопомога в домашніх справах і піклуванні про дитину.

Особистісна зрілість до створення сім'ї – це активний стан особистості, що характеризується наявністю певної системи установок, сімейних цінностей, орієнтованих на позитивні стосунки між подружжям, а також відповідних мотивів і здібностей.

Особистісна зрілість відіграє особливу роль у формуванні готовності до створення сім'ї. Саме вона зумовлює здатність до шлюбу, тобто спроможність: турбуватися про іншу людину; співчувати, співпереживати іншому; спілкуватися на основі співпраці з іншим; сприймати іншу людину з її індивідуальними особливостями, звичками, навіть протилежними власним, вміти пристосовуватися до них.

Особистісна зрілість до сімейно-шлюбного життя – це важливий чинник, який має залежність від багатьох як зовнішніх, так і внутрішніх особливостей, і становить доволі складний синтез взаємопов'язаних між собою, доповнюючих одне одного компонентів. В даній дипломній роботі, було зв'язано, що структура особистісної зрілості має декілька компонентів:

- Когнітивний компонент – наявність у студентів певних знань, необхідних для подальшого будівництва щасливого сімейного життя; наявність економічних та господарських знань та уміле розподілення їх в сім'ї; сексуально-фізіологічне виховання; моральне виховання.

- Регулятивно-емоційний – повна сформованість студентами наступних якостей: емпатія, вміння співпереживати, не тільки просто слухати, а й чути рідних людей, взаємодопомога, вміння контролювати власні емоції, агресію та інші негативні емоційні прояви при любых обставинах, взаєморозуміння тощо.

- Поведінковий – включає в себе особливості розподілення гендерної та власне, сексуальної поведінки, самоорганізація власної життєдіяльності.

- Мотиваційно-ціннісний – доволі важливий компонент, який розглядався нами, як основний. Даний компонент включає в себе: наявність стійкої позитивної мотивації, як важливої сімейної цінності (ідеальне Я), усвідомлення бажання мати сім'ю, глибоку переконаність у її значущості, прагнення бути щасливим у подружньому житті, потреба у володінні знаннями, навичками та вміннями, які є необхідними для створення та успішного функціонування сім'ї (власне реальне та динамічне Я). Важливо зазначити, що цей

компонент відзеркалює змістові характеристики самосвідомості людини, в точніше: вибір життєвих цілей, перспективи особистісного зростання в подальшому, мотиваційні засади діяльності особистості в будь-якій сфері людського існування, сімейно-подружньому житті зокрема.

Отже, особистісна зрілість та готовність до створення сім'ї припускає наявність навичок спілкування з людьми, єдність або схожість поглядів на життя взагалі та сімейне зокрема, уміння створити морально-психологічний клімат в сім'ї, стійкість характеру і почуттів, розвинені волюві якості особистості.

Акцентуємо увагу що, головними елементами мотиваційно-ціннісного компоненту є саме мотиви та ціннісні орієнтації особистості майбутнього сім'янина.

При виборі майбутнього партнера для подружніх відносин і при створенні сім'ї людина може управлятись одним або ж декількома мотивами: кохання, спільність інтересів та поглядів на життя, бажання мати одного постійного сексуального партнера, вирішення різноманітних побутових проблем та інше.

За даними досліджень, багатьох вчених, особистісна зрілість – це найважливіша складова стану розвитку індивіда, яка виявляється у високому рівні особистісної конструктивної активності та особистісної функціональної продуктивності молоді людини в сімейному житті.

Особистісна зрілість включає соціальну, моральну, світоглядну та професійну зрілість людини як свідчення її можливостей ефективно та радісно здійснювати власну життєдіяльність. В основі життя зрілої особистості лежить любов і повага до себе та інших, відповідальність, чесність, мудрість, постійне прагнення до саморозвитку, внутрішня свобода.

Особистісна незрілість молоді, часто призводить до розпаду сім'ї, порушення статево-рольової поведінки, збільшенню кількості розлучень. Людину можна вважати особистісно зрілою та готовою до сімейного життя, якщо в неї є чітко сформоване уявлення про подружнє життя, про власні

обов'язки перед сім'єю, про конкретні цілі щодо подальшого розвитку та сімейного життя.

З цього можна сформулювати висновок, що вибір шлюбного партнера в майбутньому може мотивуватися самими різноманітними потребами, що можуть бути як здоровими, так і невротичними. Від цього в значній мірі буде залежати успішність розвитку відносин надалі. Вибори, чинені на основі невротичних потреб, не сприяють формуванню почуття зрілої любові і розвитку стабільних емоційних відносин.

З метою визначення особистісної зрілості студентів до створення майбутньої сім'ї та осмислюваного батьківства нами було опитано проведено дослідження та визначено рівень підготовленості та зрілості студентів до шлюбно-сімейних відносин та батьківства. Аналіз даних дав змогу визначити типологію ціннісних орієнтацій досліджуваних студентів, а також встановити їхню статеву диференціацію. У ранговій структурі цінностей, які переважали у студентів, було власне згруповано у верхній частині ієрархічної структури, що визначає головну орієнтацію сучасної молоді. Що в подальшому, ранжування даних за термінальними та інструментальними цінностями був визначений коефіцієнт рангової кореляції Спірмена: дані визначили, що цінності сучасних студентів загалом слабо залежать від статі та з подальшим розвитком термінальних цінностей будуть розвиватись й інструментальні.

Для дослідження установок сучасної молоді щодо сімейного життя (детальний аналіз якої продемонстровано в другому розділі), показав переважання традиційних поглядів, які винесені із власної сім'ї та значні гендерні розбіжності, які не впливатимуть у майбутньому створенню міцної, безконфліктної сім'ї. З цього випливає необхідність спеціальної ціленаправленої роботи зі студентами з проблем підготовки їх до майбутнього шлюбу.

За дослідженням опитування, щодо мотивації та власне мотивів вступу в шлюб досліджуваних юнаків та дівчат, мотиваційна сфера молоді щодо мотивів ступу в шлюб є дуже схожими, але не ідентичними. Рівень особистісної зрілості

в сучасної молоді, є задовільним (середнім). Зазначено, що хоч більша частина студентів мають задовільний рівень особистісної зрілості, то кількісний аналіз за окремими шкалами визначив значні недоліки. Отже, ймовірно, що особистісна зрілість студентів є тісно взаємопов'язаною з їх професійною самореалізацією та професійним становленням.

Після проведення досліджень, встановлено, що сімейна сумісність характеризується доповнюючими компонентами поглядів партнерів на сімейні цінності, рольові очікування та домагання, а також рівнем задоволеності у майбутньому подружньо-сімейному житті. За рольовою диференціацією, було підкреслено що сучасна молодь більш за традиційну та рівноправну рольову диференціацію, а саме де молода пара може однаково реалізовувати свої сімейні ролі в цілому, господарська діяльність, засвідчення та встановлення морального фону в сім'ї (підтримка емоційного клімату та виховання дітей буде справою жінки, а матеріальне забезпечення сім'ї має в більшій мірі залежати від чоловіка).

Отже, щодо встановлення типології ціннісних орієнтацій студентів та стосовно встановлення статевої диференціації, було визначено що такі цінності в майбутній сім'ї як: здоров'я, кохання, взаєморозуміння, повага, підтримка є основними для забезпечення гармонійності та щастя в сім'ї.

Тип гендерної ідентичності впливає на систему сімейно-особистісних цінностей сучасних студентів, на погодженість рольових очікувань і домагань у шлюбі та на психологічно-моральну, особистісну зрілість до шлюбу.

Виходячи з результатів та аналізу психодіагностичних досліджень, було розроблено тренінгову програму, метою підготовки молоді до майбутнього сімейного життя і формування вміння конструктивного вирішення та подолання майбутніх подружніх конфліктів доцільно використовувати активні методи навчання, зокрема тренінги. Мета якого складалась в: формуванні психологічної компетентності, щодо різних особливостей в майбутній сім'ї, визначені та продемонстровані фактори що можуть в майбутньому запобігти непорозумінням та розлученням, формувати певний здоровий спосіб життя через роз'яснення

залежності сексуальності, підвищення відповідальності в майбутніх сімейно-шлюбних відносин.

Психологічний тренінг, мета якого полягала в підвищенні зрілості та готовності студентів до шлюбного життя в майбутньому, покращення рівня взаємодії в стосунках молодої пари, прийняття свого партнера таким, як він є, бажанні сприймати емоційний стан свого партнера, шукати компроміси і взаєморозуміння, дасть змогу майбутньому молодому подружжю краще і якісніше реагувати на ситуації, які виникають у подружньому житті (особливо на початкових етапах життєвого циклу сімейного життя) та знаходити найбільш конструктивні способи поведінки задля збереження сім'ї була реалізована успішно.

Отже, у висновку ми зазначаємо, що ефективність формування особистісної зрілості до подружніх взаємовідносин і статевого виховання студентів залежить від дотримання таких умов як необхідність починати статеве виховання дітей ще з дошкільного віку, що має запобігти формуванню у них викривлених уявлень про статеві стосунки між людьми; обов'язкове врахування умов сімейного виховання, особистого прикладу батьків; диференціація змісту, засобів, напрямків психологопедагогічних впливів на хлопців і дівчат; використання реальних прикладів вірного кохання та подружнього життя, не зловживаючи ілюстраціями з творів мистецтва, оскільки це може скласти враження, що справжнє кохання, взаємоповага між чоловіком і жінкою, вірність існують тільки в літературі чи кіно. Тому для формування особистісної зрілості до подружніх взаємовідносин важливим є розвиток у молодої людини прагнення до самовиховання, самоактуалізації, опанування культурою шляхетної статевої поведінки у найрізноманітніших життєвих ситуаціях.

У зв'язку з цим, одним із головних завдань вищих навчальних закладів освіти є підготовка молоді до сімейного життя, формування відповідального ставлення до майбутнього батьківства, яка полягає у:

- формуванні моральних якостей та цінностей, усвідомлення моральних основ шлюбно-сімейних відносин, почуття відповідальності молодої людини за кожний свій вчинок;
- формуванні у студентів установок на здоровий спосіб життя та збереження репродуктивного здоров'я;
- формування у студентської молоді відповідальності за дітей та усвідомлення великого значення ролі батьків у житті дитини;
- вихованні високоморальних уявлень про дружбу і кохання, про честь та гідність у міжстатевих стосунках;
- формуванні моральних якостей, необхідних для спільного життя чоловіка та дружини, батька та матері;
- озброєнні знаннями про особливості психології міжособистісних відносин молоді, психологічні основи шлюбу та сімейного життя;
- економічному вихованні молоді, ознайомленні з основами ведення домашнього господарства та розподілу сімейного бюджету;
- озброєнні системою юридично-правових знань, які стосуються становлення та розвитку сім'ї, ознайомлення з обов'язками подружжя по відношенню один до одного, до дітей, до суспільства, формування правової культури сімейних відносин серед молоді.

Для реалізації вищезазначених завдань необхідно впроваджувати спецкурси, щодо підготовки студентів до сімейного життя, рекомендується включати окремі теми з даної проблеми до дисциплін соціально-гуманітарного блоку.

У процесі навчально-виховної роботи зі студентами та молодими сім'ями проходить набуття необхідних навичок та якостей для сімейного життя, яке впливає на зміцнення родинних стосунків, корекцію спілкування між жінкою та чоловіком, задоволення пізнавальних інтересів. Обмін досвідом сімейного виховання допоможе молодим батькам у всебічному розвитку їх дітей, вплине на

зміцнення взаємостосунків у сім'ї, а також на відродження родинної побутової культури українського народу та інше.

Крім того, підготовці молоді до сімейного життя і відповідального батьківства сприяє створення гуртків, об'єднань для студентів, клубів (молодої сім'ї, сімейного спілкування, студентських сімей, батьківської культури тощо).

Виходячи з вищесказаного, існує необхідність цілеспрямованої, відносно самостійної та планомірної підготовки викладачів ВНЗ щодо формування сімейних цінностей у студентській молоді. Така підготовка повинна бути направлена на вирішення як поточних, так і спрямованих на майбутнє завдань.

Психолого-педагогічна підготовка повинна бути невід'ємною від предметної, методичної, наукової та інших видів діяльності викладачів ВНЗ і мати свою специфіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алешина Ю.Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование - 2-е изд. - М.: "Класс", 1992 - 204 с.
2. Балова Д.Ю. Психологические особенности представителей студентов о брачном партнере: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. псих. наук: спец. 19.00.01 “ Общая психология, психология личности, история психологии” / Д. Ю. Балова. – Черкесск, 2009. – 24 с.
3. Бодалёв А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. – М.: Флинта: Наука, 1998. – 168 с.
4. Большой психологический словарь / Сост. и общ. ред. Б. Мещеряков, В.Зинченко. – СПб.: прайм – ЕВРОЗНАК, 2003. – 672 с.
5. Берулава Г.А. Методологические основы практической психологии. – М.: Изд-во Московского психолого–социального института; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2004. – 192 с.
6. Грицяк Н.В. Гендерний паритет сучасності // Завуч. – 2000. – № 32. – С. 2. 25. Гуд У. Развитие теории семьи // Социология сегодня. Проблемы и перспективы. – М.: Прогресс., 2000. – 168 с.
7. Дьоміна Г.А. Психологічні особливості готовності до шлюбу сучасної молоді / Г.А. Дьоміна // Теоретичні і прикладні проблеми психології. - 2019. - № 1. - С. 95-105. - Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24336>, <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp 2019 1 12>.
8. Дьоміна Г.А. Психолого-педагогічний розвиток особистості майбутнього сім'янина: Методичні рекомендації для роботи практичних психологів. – К.: НПУ ім.М.П.Драгоманова, 2011. – 70 с. - Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13296>
9. Дьоміна Г.А. Становлення особистісної зрілості молоді до подружнього життя як психологічна проблема у вітчизняній і зарубіжній

психології / Г. А. Дьоміна // Innovative processes in education: Collective monograph. – AMEETSp. z o.o., Lodz, Poland, – 2017. – Р.40-48. - Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/13115>

10.Ковалев С.В. Психология семейных отношений. - М., 2001-158 с.

11.Кочкарова Ф.Я. Психологическая готовность студентов к созданию семьи: Дис.... канд. психол. наук: 19. 00. 07. – Карачаевск: РГБ, 2006. – 146 с.

5. Краг Г. Психология развития. – СПб., 2000. – 988 с.

12.Карасевич Антоніна. Педагогічні теорії формування готовності студентської молоді до створення сім'ї в сучасних умовах / А. Карасевич // Рідна школа. - 2008. - №12. - С . 22-25.

13.Кляпець О.Я., Ларіна Т.О. Підготовка молоді до подружнього життя: Методичні рекомендації / О. Я. Кляпець, Т. О. Ларіна. – К.: Міленіум, 2009., 104 с. 134.

14.Кочерга, О. Родина – взаємодія батьків і дітей [Текст] / О. В. Кочерга // Розкажіть онуку. – 2009. – № 9 -10. – С. 61–64.

15.Карасевич Антоніна. Педагогічні теорії формування готовності студентської молоді до створення сім'ї в сучасних умовах / А. Карасевич // Рідна школа. - 2008. - № 12. - С. 22-25.

16.Кляпець О.Я., Ларіна Т.О. Підготовка молоді до подружнього життя: Методичні рекомендації / О.Я. Кляпець, Т.О. Ларіна. – К., 2009., 104 с.

17.Ковалев С.В. Психология семейных отношений. - М., 1987-158 с.

18. Крайг Г. Психология развития. – СПб.: Изд-во Питер, 2000. – 992с.

19.Кузовкин В.В. Тренинг личностного роста/ Под ред. Соломатиной Т.Б. – Химки: Изд-во Высшая школа UNIVERSUM, 2001. 10. Олпорт Г. Становление личности: избранные труды. – М.: Смысл, 2002. – 462 с.

20.Кипшидзе В.Н. Модернизация семьи и семейных отношений в современном обществе / В.Н. Кипшидзе // Социально-гуманитарные знания. – 2009. – № 8. – С. 390-394.

21.Кипшидзе В.Н., Чуланов В.А. Институт семьи как фактор стратификации общества / В.Н

22.Кипшидзе, В.А. Чуланов // Вестник Южно-Российского государственного технического университета (Новочеркасского политехнического института). – 2009. – № 2. – С. 3-9.

23.Кісарчук З.Г., Єрусевич О.І., Главник К. Психологічна допомога сім'ї. 2006. 128 с.

24.Кутова Н. Освіта і гендерна соціалізація: теоретико-методичний підхід. Програма спецкурсу. – К., 2001. – 13 с.

25. Лавриненко Н. Про нові методологічні підходи до дослідження інституту гендеру // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – №2. – С. 103–115.

26.Левицька Т.Л. Створення студентською молоддю стабільної сім'ї: реалії та проблеми / Потапчук Є. М., Левицька Т. Л. // Культура в сучасному українському суспільстві: стан та проблеми: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 6-7 червня 2008 р. / Київський національний університет культури і мистецтв. – К.: КНУКіМ, 2008. – С. 380–384.

27.Миллер С.В. Формирование психологической готовности к семейной жизни у современных студентов / Миллер С. В., Корнилова Л. А.; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http : //www.scienceforum.ru /2013/176/2819](http://www.scienceforum.ru/2013/176/2819).

28.Методика «Рольові очікування і домагання у шлюбі (РОД)» О. Волкової, Г. Трапезникової. Режим доступу: <http://subject.com.ua/psychology/family/7.html>

29.Пенькова О.І. Сім'я як чинник розвитку духовних цінностей старшокласників / О.І. Пенькова // Проблеми загальної та педагогічної психології. Т. XI, част. 5. – К., 2009. – С. 284 – 292.

30. Психологія сім'ї: Навчальний посібник / За заг. ред.: В. М. Поліщука; ред.: В.М. Поліщук. - Суми: Університетська книга, 2008. - С. 230-231.

31. Психологія сім'ї: Курс лекцій. – К.: НАУМ, 2001. – 208 с.

32. Психологія: Підручник / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л. Трофімова. – 3 - те вид., стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.

33. Потемкина К.В., Шестеро Ю.В. Психологическая готовность к семейной жизни юношей и девушек студенческого возраста // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2017. – Т. 12. – С. 38-44. – Режим доступа.: <http://e-koncept.ru/2017/770220.htm>

34. Про становище сімей в Україні. – К.: Студцентр, 1999. – Розділ 5. – С. 69–76.

35. Проблема гендерної нерівності в педагогічній освіті (Аналітична інформація за результатами “фокус-групового” соціально-психологічного дослідження). - К: Фоліант, 2003. – 59 с.

36. Потапчук Л.В. Психологічні особливості становлення особистісної зрілості старшокласників: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. – К., 2001. – 20 с.

37. Реан А.А. Личностная зрелость и социальная практика / Теоретические и прикладные вопросы психологии. – СПб. – С. 35-39.

38. Семиченко В.А. Психологія особистості. – К.: Видавець Ешке О.М., 2001. – 434с.

39. Сучасна українська сім'я: причини змін її моделі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/filosofija_politologija/articles/The_modern_Ukrainian_Family_main_reasons_of_changed_17071.pdf – Мова: українська.

40. Торохтий В.С. Психология социальной работы с семьей. М., 453

41. Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя І.Ф. Юнда. Режим доступу: <http://talk.psyvita.ru/showthread.php?t=2026>

42.Хлопоніна Н.Є. Особливості статевої диференціації в сучасній сім'ї //Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – №16 (111). – Луганськ: Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, 2006. – С.228 – 234.

43. Хлопоніна Н.Є. Функционально-ролевое распределение в современной семье: тенденции традиционности и эгалитарности //Теоретичні і прикладні проблеми психології та педагогіки: Зб. наукових праць. – Луганськ: Видавництво СЛУ ім. В., 2005. – №3 (11) 2005. – С.209 – 215.

44.Хлопоніна Н.Є. Функционально-ролевое распределение в современной семье: тенденции традиционности и эгалитарности //Теоретичні і прикладні проблеми психології та педагогіки: Зб. наукових праць. – Луганськ: Видавництво СЛУ ім. В., 2005. – №3 (11) 2005. – С.209 – 215. 79.

45.Чуйко Л. Українські сім'ї та їх дітність // Гендерний аналіз українського суспільства. – К.: ПРООН, 1999. – С. 247–270.

46.Червоний Ю.С., Калітенко О.В., Волосатий Г.С., Труба В.І. Сімейне право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Ю.С. Червоний (ред.). — К.: Істина, 2004. — 400с.

47.Шимон С. Сімейне право: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Київський національний економічний ун-т - К., 2004. - 161с.

48.Шнейдер Л.Б. Психология семейных отношений. Курс лекций. – М.: ЭКСМО - Пресс, 2000. – 512 с.

49.Щербань П. Національне виховання в сім'ї [Текст]: Для батьків, учителів, вихователів / П. Щербань. – К.: Культурологічне ПП “Борівітер”, 2000. – 258 с.

50.Яничич-Холцер, Є. 101 спосіб показати дитині, що ви її любите [Текст] / Є. Яничич-Холцер; іл. Д. Павлича. – Х.: Основа, 2009. – 63 с.

51.Эриксон Э. Детство и общество. – СПб.: Ленато, АСТ, Фонд «Университетская книга», 1996. – 592 с.

52.Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В.В. Психология и психотерапия семьи.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя (Юнда И.Ф)

У тест-карті наведені типові ситуації, що можуть виникати між подружжям в рамках десяти функцій сім'ї (позначені римськими цифрами: I - створення позитивного психоемоційного фону; II - підтримка поважних, доброзичливих відносин з родичами, близькими та друзями; III - господарсько-економічна функція; IV - виробничо-трудова діяльність; V - налагодження здорового сімейно-побутового режиму; VI - інтимне життя, VII - дітонародження, VIII - виховання дітей; IX - соціальне самовдосконалення; X - постійне оновлення, Розвиток комунікабельності).

Типові ситуації, варіанти поведінки.

I. У чоловіка (дружини) неприємності на роботі:

1. Невдоволення, закиди в нерозторопність, невмінні знаходити спільну мову з начальством, вирішувати виробничі питання.
2. Спокійно-дружнє ставлення, іноді з розрадою і поділом засмучення.
3. Співпереживання, прояв ніжності, прагнення заспокоїти, підтримати впевненість у правоті, відновленні справедливості.

II. Зустріч гостей - батьків, родичів і друзів.

1. Прийом простий, без особливого ентузіазму, чайний стіл з обговоренням сімейних проблем і новин.
2. Прийом без всякого ентузіазму, без проявів знаків належної поваги, в розмові часом прослизає невдоволення.
3. Прийом в урочистій обстановці, з святково накритим столом, улюбленими стравами гостей, культурно-розважальною програмою.

III. Спільні покупки, заготівля продуктів.

1. Дружнє обговорення планів, в реалізації яких всі члени сім'ї беруть посильну, але активну участь.

2. Одноосібне прийняття рішення, один з подружжя віддає розпорядження, інший виконує їх.

3. Байдуже ставлення до майбутнього, негативні висловлювання з приводу планів з подальшою критикою зробленого, сварками з цього приводу.

IV. «Мені ніколи, я працюю»

1. Міркування типу: «Робота - на роботі, а вдома час -Сім, особистому житті», негативна часом дратівлива реакція на виробничі проблеми.

2. Ставлення до зайнятості чоловіка (дружини) могло второпати, хоча і без особливого інтересу до його (її) професії.

3. Шанобливе ставлення до професійної зайнятості, успіхам, жвавий інтерес до роботи чоловіка (дружини) і трудовим проблемам.

V. Турбота про затишок, естетиці побуту, чистоти одягу; білизни, ліжка; прибирання квартири, приготування їжі з урахуванням різниці смаків.

1. Міркування типу: «Ідеальний порядок в домі - моя мрія, але одна (один) я не в змозі впоратися, потрібні помічник, стимул».

2. Бажано подавати самостійні заняття доведення з адекватним сприйняттям доброзичливої критики і побажань, без відмов від корисної допомоги.

3. «Визнаю, що порядок в домі - добре, але займатися ним немає ніякого бажання. Якби хтось взяв прибирання, прання і приготування їжі на себе, була (був) би дуже рада (рад) ».

VI. Сексуальні стосунки.

1. Стриманість і помірність в досягненні сексуального задоволення.

2. Сексуальні стосунки займають домінуюче місце в сімейному житті, всі інші питання мають супідрядне значення.

3. Статеве життя відсувається на задній план, головні інтереси зосереджені на матеріальному забезпеченні, соціальному престижі, трудовій діяльності.

VII. Турбота про потомство.

1. Міркування типу: «Поживемо для себе, подумати про дитину не пізно і через кілька років», «Дитина в сім'ї потрібен, але хочу не більше одного».
2. Бажання мати якомога більше дітей.
3. Бажання мати двоє-троє дітей.

VIII. Турбота про виховання дітей.

1. Надання дитині можливості самовиховання, свободи вибору і дій.
2. Прагнення до різнобічного (інтелектуальному, психоемоційному та фізичному) розвитку дитини.
3. Протиставлення інтелектуальних і спортивно-фізичних нахилів; курс на одностороннє (спеціальне) розвиток здібностей.

IX. Самовдосконалення в рамках сім'ї.

1. Турбота про всебічний розвиток кожного, індивідуальне оволодіння майстерністю, ремеслами, вироблення активної життєвої позиції.
2. Розвиток в спарингу (все тільки удвох, разом), взаємне обмеження соціальної активності.
3. Дозвілля без цільових устремлінь, заохочення вільного часу.

X. Вибір і розвиток комунікабельності.

1. Імпонує скромне поведінку в суспільстві, сумлінну працю не пов'язаний з прагненням завоювати загальну увагу, але цінується вміння відстоювати свої позиції.
2. Головним вважається вміння «не висовуватися», бути непомітним в спілкуванні поза сім'єю, а часом і вдома.
3. Прагнення вдосконалювати манери поведінки і форми спілкування, стверджувати і з гідністю представляти свою сім'ю і себе особисто.

Шкала оцінок варіантів.

Типові ситуації (функції) Обраний варіант поведінки, бали

I (-5)

II (-3)

III (-3)

IV (-3)

V (-5)

VI (-3)

VII (-5)

VIII (-5)

IX (-3)

X (-3)

Оцінка результатів:

Сума балів від 70 до 120 свідчить про достатній підготовленості до сімейного життя, 22-70 балів - про задовільну і нижче 22 балів - про недостатню підготовленість.

За допомогою тест-карти можна спробувати оцінити і перспективи благополуччя подружніх відносин. Для цього знову звернемося до представлених в ній типових ситуацій поведінки. Результати в балах, підраховані порізно (нареченим і нареченою, чоловіком і дружиною), складаються, таким чином виводиться загальна сума балів, яка відображає думку обох подружжя. Потім слід розділити отриману суму на 2, тобто визначити середній арифметичне для подружньої пари. Якщо шуканий показник виявиться в межах від 80 до 120 балів, то прогноз щодо подружньої гармонії вельми сприятливий, від 30 до 80 - сприятливий, нижче 30 балів - малосприятливий.

Позитивні результати аж ніяк не є абсолютними для прогнозу сімейного благополуччя, але вони в істотній мірі відображають наявність основи для побудови дружною, міцної сім'ї, що доводять результати неодноразово проведеного анкетування.

Методика «Рольові очікування і домагання у шлюбі(РОД)»

(О. Волкової, Г. Трапезнікової)

Приладдя.Бланк із твердженнями та варіантами відповідей окремо для чоловіків і жінок.

Порядок роботи. Подружжю пропонується самотійно ознайомитися з набором тверджень, що відповідають їхній статі. Час на виконання – 20–25 хвилин.

Бланк опитування для чоловіків

№ з/п	Питання	Варіанти відповідей			
		Цілком згоден	Загалом це вірно	Це не зовсім так	Це невірно
1.	Настрій і самопочуття людини залежать від задоволення її сексуальних потреб				
2.	Щастя в шлюбі залежить від сексуальної гармонії подружжя				
3.	Сексуальні відносини – головне у відносинах чоловіка й дружини				
4.	Головне у шлюбі, щоб чоловік і дружина мали багато спільних інтересів				
5.	Дружина – це друг, що поділяє мої інтереси, думки, захоплення				
6.	Дружина – це насамперед друг, з яким можна поговорити про свої справи				
7.	Найголовніша турбота дружини – годувати і доглядати всіх у сім'ї				
8.	Жінка багато чого втрачає в моїх очах, якщо вона погана господиня				
9.	Жінка може пишатися собою, якщо вона хороша господиня				
10.	Я хотів би, щоб моя дружина любила дітей і була гарною матір'ю				

11.	Жінка, яка вважає за обтяжливе бути матір'ю, є неповноцінною				
12.	Для мене головне в жінці, щоб вона була доброю матір'ю моїм дітям				
13.	Мені подобаються ділові й енергійні жінки				
14.	Я дуже ціную жінок, які захоплені своєю справою й знають її досконало				
15.	Для мене дуже важливо, як оцінюють на роботі ділові й професійні якості моєї дружини				
16.	Дружина повинна насамперед створювати і підтримувати теплу, довірчу атмосферу в сім'ї				
17.	Для мене головне, щоб моя дружина добре розуміла мене і сприймала таким, який я є				
18.	Дружина – це насамперед друг, який уважно і турботливо ставиться до моїх переживань, настрою, стану				
19.	Мені дуже подобається, коли моя дружина красиво і модно вдягнена				
20.	Я дуже ціную жінок, що вміють красиво вдягатися				
21.	Жінка має виглядати так, щоб на неї звертали увагу				
22.	Я завжди знаю, що потрібно купити для моєї сім'ї				
23.	Я люблю господарювати				
24.	Я можу робити ремонт квартири, лагодити побутову техніку				
25.	Діти люблять грати зі мною, охоче спілкуються				
26.	Я дуже люблю дітей і вмію з ними займатися				
27.	Я брав би активну участь у вихованні своєї дитини, навіть якби ми з дружиною вирішили розлучитися				

28.	Я прагну посісти гідне місце в житті				
29.	Я хочу стати гарним фахівцем				
30.	Я пишаюся, коли мені доручають важку і відповідальну роботу				
31.	Близькі і друзі часто звертаються до мене за порадою, з проханням допомогти і підтримати				
32.	Оточуючі часто звертаються до мене зі своїми бідами				
33.	Я завжди щиро та із співчуттям втішаю й опікую людей, які цього потребують				
34.	Мій настрій багато в чому залежить від того, як я виглядаю				
35.	Я намагаюся вдягати те, що мені личить				
36.	Я прискіпливо ставлюсь до крою костюма, фасону сорочок, кольору краватки				

Бланк опитування для жінок

№ з/п	Питання	Варіанти відповідей			
		Цілком згоден	Загалом це вірно	Це не зовсім так	Це невірно
1.	Настрій і самопочуття людини залежать від задоволення її сексуальних потреб				
2.	Щастя в шлюбі залежить від сексуальної гармонії подружжя				
3.	Сексуальні стосунки – головне у відносинах чоловіка й дружини				
4.	Головне у шлюбі, щоб чоловік і дружина мали багато спільних інтересів				
5.	Чоловік – це друг, що поділяє мої інтереси, думки, захоплення				
6.	Чоловік – це насамперед друг, з яким можна поговорити про свої справи				

7.	Найголовніша турбота чоловіка – забезпечити матеріальний добробут і побутовий комфорт сім'ї				
8.	Чоловік має виконувати хатню роботу нарівні із дружиною				
9.	Чоловік повинен уміти обслуговувати себе, а не чекати, що дружина візьме на себе всі турботи про нього				
10.	Чоловік повинен займатися дітьми не менше, чим дружина				
11.	Я хотіла б, щоб мій чоловік любив дітей				
12.	Про чоловіка я роблю висновок, зважаючи на те, добрий чи поганий він батько				
13.	Мені подобаються енергійні, ділові чоловіки				
14.	Я дуже ціную чоловіків, які серйозно захоплені своєю справою				
15.	Для мене дуже важливо, як оцінюють на роботі ділові й професійні якості мого чоловіка				
16.	Чоловік повинен уміти створювати в сім'ї тепло, довірчу атмосферу				
17.	Для мене головне, щоб мій чоловік добре розумів мене і сприймав такою, яка я є				
18.	Чоловік – це насамперед друг, що уважно й турботливо ставиться до моїх переживань, настрою, стану				
19.	Мені подобається, коли мій чоловік красиво й модно вдягнений				
20.	Мені подобаються статні, високі на зріст чоловіки				
21.	Чоловік повинен виглядати так, щоб на нього було приємно подивитися				
22.	Найважливіша турбота жінки – щоб у сім'ї всі були доглянуті				

23.	Я завжди знаю, що потрібно купити для моєї сім'ї				
24.	Я збираю корисні поради господарці: як чистити, прати, готувати їжу і т. д.				
25.	Головну роль у вихованні дитини завжди відіграє мати				
26.	Я не боюся труднощів, пов'язаних з народженням і вихованням дитини				
27.	Я люблю дітей та із задоволенням займаюся ними				
28.	Я прагну посісти гідне місце в житті				
29.	Я хочу стати гарним фахівцем				
30.	Я пишаюся, коли мені доручають важку й відповідальну роботу				
31.	Близькі друзі часто звертаються до мене за порадою, з проханням допомогти й підтримати				
32.	Оточуючі часто звертаються до мене із своїми бідами				
33.	Я завжди щиро та із співчуттям втішаю й опікую людей, які цього потребують				
34.	Мій настрій багато в чому залежить від того, як я виглядаю				
35.	Я люблю красиво одягатись, носити прикраси, користуватись косметикою				
36.	Я надаю великого значення своєму зовнішньому вигляду				

«Ціннісні орієнтації» М. Рокіча

Порядок проведення. Для подолання зазначених недоліків методики й більш глибокого проникнення в систему ціннісних орієнтацій можливі зміни інструкції, які дають додаткову діагностичну інформацію й дозволяють зробити більш обґрунтовані висновки. Приміром, після основної серії можна попросити випробуваного ранжувати картки, відповідаючи на наступні запитання.

В якому порядку й у якому ступені (у відсотках) реалізовані дані цінності у вашому житті?

— Як би ви розташували ці цінності, якби стали таким, яким мріяли?

— Як, на ваш погляд, це зробила б ідеальна, досконала людина?

— Як зробило б це, на вашу думку, більшість людей?

— Як це зробили б ви 5 або 10 років тому? Через 5 або 10 років?

— Як ранжували б картки близькі вам люди? І т. д. у залежності від цілей дослідження

Стимульний матеріал до методики М. Рокіча

(Номер проставляється на зворотному боці картки.)

Список А (термінальні цінності)

1а. Активне діяльне життя (повнота й емоційна насиченість життя).

2а. Життєва мудрість (зрілість суджень і здоровий глузд, що досягаються життєвим досвідом).

3а. Здоров'я (фізичне й психічне).

4а. Цікава робота.

5а. Краса природи й мистецтва (переживання прекрасного в природі й у мистецтві).

6а. Любов (духовна й фізична близькість із коханою людиною).

7а. Матеріально забезпечене життя (відсутність матеріальних ускладнень).

8а. Наявність гарних і вірних друзів.

9а. Суспільне визнання (повага навколишніх, колективу, товаришів по роботі).

10а. Пізнання (можливість розширення своєї освіти, світогляду, загальної культури, інтелектуальний розвиток).

11а. Продуктивне життя (максимально повне використання своїх можливостей, сил і здібностей).

12а. Розвиток (робота над собою, постійне фізичне й духовне вдосконалювання).

13а. Розваги (приємне, необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків).

14а. Воля (самостійність, незалежність у судженнях і вчинках).

15а. Щасливе сімейне життя.

16а. Щастя інших (добробут, розвиток і вдосконалювання інших людей, усього народу, людства в цілому).

17а. Творчість (можливість творчої діяльності).

18а. Упевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів).

Список Б (інструментальні цінності)

16. Акуратність (охайність), уміння тримати в порядку речі, порядок у справах.

26. Вихованість (гарні манери).

36. Високі запити (високі вимоги до життя й високі домагання).

46. Життєрадісність (почуття гумору).

56. Ретельність (дисциплінованість).

66. Незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче).

76. Непримиренність до недоліків у собі й інших.

86. Освіченість (широта знань, висока загальна культура).

96. Відповідальність (почуття обов'язку, уміння дотримуватися слова).

106. Раціоналізм (уміння здорово та логічно мислити, приймати обмірковані, раціональні рішення).

116. Самоконтроль (стриманість, самодисципліна).

126. Сміливість у відстоюванні своєї думки, своїх поглядів.

136. Тверда воля (уміння наполягти на своєму, не відступати перед труднощами).

146. Терпимість (до поглядів і думок інших, уміння прощати іншим їхні помилки й омани).

156. Широта поглядів (уміння зрозуміти чужу точку зору, поважати інші смаки, звичаї, звички).

166. Чесність (правдивість, щирість).

176. Ефективність у справах (працьовитість, продуктивність у роботі).

186. Чуйність (дбайливість).

Обробка й аналіз результатів

Аналізуючи ієрархію цінностей, слід звернути увагу на їхнє угруповання випробуваным у змістовні блоки. Так, наприклад, можна виділити «конкретні» і «абстрактні» цінності, цінності професійної самореалізації й особистого життя тощо. Інструментальні цінності можуть групуватися в етичні, цінності спілкування, цінності справи, індивідуалістичні й конформістські, а також альтруїстичні цінності, цінності самоствердження, прийняття інших і т. д.

Психолог повинен спробувати вловити індивідуальну закономірність. Якщо не вдається виявити жодної закономірності, можна припустити або несформованість у випробуваного системи цінностей, або нещирість відповідей.

КЛЮЧ

Система цінностей		Список А Термінальні цінності						Список Б Інструментальні цінності					
	Особистісні	a	a	a	2a	5a	8a	6	6	6	6	16	66

	Суспільн і	a	a	a	3a	4a	6a	6	6	26	46	56	86
	Професі йні	a	a	a	0a	a	7a	6	6	6	06	36	76
	(відображують самореалізацію суб'єкта)												
	Самоств ерджenn я	a	a	a	2a	6a	8a	6	6	6	16	26	66
	Спiлкувaння	a	a	a	a	3a	5a	6	6	6	46	56	86
	Справи	a	a	0a	a	4a	7a	6	6	6	06	36	76
	(данi корелюють iз вектором спрямованостi)												
	Iндивiдуaлiстичнi	a	a	a	2a	4a	7a	6	6	6	26	36	66
	Конформiстськi	a	a	a	a	3a	8a	6	6	6	6	16	76
	Альтруiстичнi	a	a	0a	1a	5a	6a	6	6	06	46	56	86
	(спрямованiсть в системi мiжособистiсних вiдносин)												

«Тест-опитувальник особистісної зрілості» (Гільбух З. Ю., 1994 р.)

Манера, в якій більшість моїх вчителів (керівників) звертаються зі мною, така, що вони:

- намагаються постійними причіпками зробити моє життя нещасної;
- виявляють тенденцію критикувати мене всюди, де тільки можуть;
- байдужі до мене до тих пір, поки я підкоряюся встановленим ними правилам і виконую роботу задовільно;
- недостатньо вимогливі до моєї роботи;
- мало винагороджують мене за мою сумлінність;
- засуджують мене за помилки і нагороджують, коли я цього заслуговую;
- не можу відповісти на це питання.

Граючи в шахи, шашки, в інші ігри, я зазвичай при програві реагую:

- тим, що намагаюся з'ясувати причини невдачі, щоб удосконалити свої вміння;
- захопленням перед досконалістю майстерності противника, причому це почуття «забиває» всі інші переживання;
- переживанням почуття власної неповноцінності по відношенню до супротивника;
- свідомістю того, що зате я перевершую багатьох в інших речах і, отже, при бажанні зможу домогтися успіху і в цій грі;
- свідомістю відносної незначущості поразки або перемоги в такого роду іграх, а також швидким забування того, що сталося;
- рішучістю у що б то не стало добитися реванш;
- не можу відповісти на це питання.

Будучи вимушеним відмовитися від будь-якого плану або будь-яких претензій (наприклад, перемогти на олімпіаді, вступити до ВНЗ, розбагатіти, стати найкращим учнем класу, потрапити в групу учнів, які вирушають у закордонну екскурсію, вступити в шлюб з певною особою і т. п.), я знаходжу, що я:

- буду нещасним до кінця життя;
- маю стільки інших інтересів, що скоро знайду що-небудь натомість;
- сповнений рішучості домогтися здійснення свого за всяку ціну, навіть якщо на це піде вся решта життя;
- намагаюся витягти з невдачі якомога більше життєвих уроків;
- ні на що краще не міг сподіватися;
- буду нещасливий протягом якогось часу, але подолаю цей стан;
- не можу відповісти на це питання.

Ступінь, в якій люди мені подобаються за своїм характером:

- або дуже висока, або нульова;
- при першому знайомстві люди можуть мені подобатися, але не настільки, щоб я відразу захотів стати їх кращим другом;
- кожна людина начебто подобається мені при першій зустрічі, але потім я часто розчаровуюсь;
- люди подобаються мені тільки в тому випадку, якщо я знаю їх дуже добре;

- мені не подобається ніхто;
- багато людей в деякій мірі мені подобаються;
- не можу відповісти на це питання.

Я схильний повідомляти про свої невдачі, провали або нездатність малознайомим людям наступним чином:

- розповідаю про них, коли здається, що це викликає у кого-то щирий інтерес;
- побіжно розповідаю про свої невдачі і тільки тоді, коли це доречно по ходу розмови;
- іноді згадую про свої невдачі з метою вилити душу і викликати співчуття співрозмовника;
- як правило, не згадую про свої невдачі, щоб не створювати проблем для співрозмовника;
- часто не можу втриматися від бажання поскаржитися на свої невдачі;
- свої невдачі намагаюся зобразити як успіхи;
- не можу відповісти на це питання.

Люди, чия думка відрізняється від мого:

- іноді виявляються праві;
- зазвичай є достатньо підготовленими і тому впевненими в собі;
- просто недостатньо освічені;
- знаходять для себе задоволення в тому, що мають власну думку;
- висловлюють інший погляд на це питання з почуття протиріччя;
- нерідко перевершують мене в компетентності або в інтелектуальному відношенні;
- не можу відповісти на це питання.

Я вважаю за краще мати в грі або в змаганні такого противника, який:

- є майстром і перевершує мене, так як в цьому випадку у мене буде більше шансів вдосконалити свої вміння;
- кілька перевершує мене, в цьому випадку випробування більше стимулює мене;
- є рівним мені по силі, в цьому випадку обидва супротивники показують свій максимум і мають рівні шанси здобути перемогу;
- слабкіше мене і я знаю, що зможу у нього виграти;
- буде сам намагатися, щоб я виграв і зберіг віру в свої сили;
- дещо слабше, і у мене буде шанс виграти;
- не можу відповісти на це питання.

Для мене життя варто чогось лише в тій мірі, в якій я можу:

- домагатися своїх успіхів у всіх своїх починаннях;
- повністю реалізувати свій творчий потенціал;
- отримувати в своє розпорядження всі необхідні матеріальні блага в готовому вигляді займатися лише хобі;
- мати можливість добувати кошти для свого власного розвитку;
- мати можливість порівняно спокійного життя;
- вести забезпечений, безтурботний спосіб життя;
- не можу відповісти на це питання.

Моя тенденція дискутувати з колегами полягає в тому, що:

- мені важко втриматися від суперечки з приводу;
- зазвичай я беру участь в дискусіях, якщо тема мене цікавить;
- я рідко сперечаюся з ким би то не було, так як зазвичай дискусанти прагнуть не до істини, а до визнання своєї точки зору;
- не люблю втягуватися в дискусії через їх сумбурності;
- не люблю дискусії, так як рідко виходжу з них переможцем;
- уникаю брати участь в дискусіях через свою боязкості;
- не можу відповісти на це питання.

Коли який-небудь член моєї сім'ї несправедливо, як мені здається, критикує мене або просто чіпляється до мене, моєї звичайною реакцією є:

- нагадувати, але нічого не говорити;
- підтримувати мир в сім'ї, погоджуючись з критиком і улягшись йому;
- нічого не говорити, але спробувати пізніше звести рахунки;
- намагатися зрозуміти, чому мене критикують, і, проявляючи витримку гідно захистити себе;
- не брати почуте близько до серця, так як з часом усе владнається;
- розсердившись, вступити в суперечку;
- не можу відповісти на це питання.

Спосіб, яким я реаую на релігію, полягає в тому, що я:

- не потребую ні в якій релігії: але, думаю, що для більшості людей вона необхідна;
- читаю і проводжу спостереження в зв'язку з різними релігіями і в результаті з часом вирішу для себе це питання;
- займаюся винаходом власної релігії, яка, як я сподіваюся, з часом буде мене задовольняти;
- маю релігію, яка мене задовольняє;
- вважаю релігію моїх батьків найбільш придатною для мене;
- приймаю релігію моїх батьків, хоча вона мене і не задовольняє;
- не можу відповісти на це питання.

Ступінь, в якій я читаю і вивчаю інформацію про соціально-політичних і економічних змінах в інших країнах, виражається в тому, що я:

- абсолютно не цікавлюся цією інформацією;
- занадто зайнятий вирішенням власних проблем, щоб багато думати про проблеми, що існують в інших частинах світу;
- роблю це в дуже рідкісних випадках і по випадкових приводах;
- проявляю до неї інтерес в мінімальному ступені;
- роблю це із задоволенням, але без будь-яких конкретних висновків для своєї країни;
- прагну вивчати умови в інших частинах світу, щоб зіставляти з ними положення у власній країні і мріяти про його поліпшення;
- не можу відповісти на це питання.

Будучи змушеним до публічного виступу, я знаходжу, що:

- це надзвичайно важко і викликає у мене збентеження і заїкання;
- це важко, але я можу володіти собою без помітних ознак збентеження;

- це надзвичайно важко, але оскільки під питанням моє самоповагу, що не відмовляюся;
- зазвичай я можу говорити без особливих зусиль;
- я часто відчуваю задоволення, висловлюючись публічно;
- це важко, оскільки я не відчуваю впевненості в доброзичливості аудиторії;
- не можу відповісти на це питання.

Ступінь, в якій я читаю і вивчаю інформацію про соціально-політичних і економічних змінах в рідній країні, виражається в тому, що я:

- читаю багато що відноситься до цієї теми, так як мене глибоко хвилюють події, що відбуваються в нашому суспільстві;
- читаю таку інформацію тільки тоді, коли більше нічого читати або коли я це повинен робити;
- читаю таку інформацію порівняно регулярно;
- вважаю це заняття безглуздом, так як проста людина все одно ні на що вплинути не може;
- читаю таку інформацію тільки для того, щоб при нагоді бути в змозі взяти участь в її обговоренні;
- глибоко байдужий до всього, що виходить за межі моїх особистих справ;
- не можу відповісти на це питання.

Моя реакція на позитивну публікацію в пресі мого імені або імені кого-небудь з моїх рідних і близьких полягає в тому, що я:

- відчуваю сильне задоволення і часто з гордістю показую відповідне місце своїм друзям і знайомим;
- внутрішньо відчуваю приємне відчуття, але стійко стримуюсь від будь-яких його виразів;
- при вигляді свого імені у пресі не відчуваю радісного хвилювання, так як розумію нікчемність цієї події;
- в перший момент відчуваю приємне відчуття, але тут же забуваю про цю подію;
- відчуваю приємне відчуття, хоча і вважаю, що це прояв душевного марнославства;
- протягом деякого часу відчуваю приємне відчуття, про який можу стримано розповісти ближнім і друзям;
- не можу відповісти на це питання.

Моє ставлення до прикметам, передчуттям і т.п. полягає в тому що:

- в своєму життєвому досвіді я переконався: що вони майже завжди вказують на успіх чи невдачу в будь-якої діяльності;
- вони зазвичай віщують успіх чи невдачу в будь-якої діяльності;
- я не можу вирішити, чи є це випадковістю або ж вони дійсно віщують певні події;
- я не вірю, що вони провіщають щось для кого-небудь і тому не запам'ятовую їх;
- я розумію, що вони помилкові, але ловлю себе на увазі до них;
- борючись з їх впливом на мене, дію їм наперекір;
- не можу відповісти на це питання.

Ступінь моєї активності на роботі характеризується одним з наступних варіантів:

- завжди прагну грати провідну роль в дискусіях;
- іноді втягаюся в дискусію, не будучи достатньо компетентним у обговорюваному питанні;
- не беру участі в дискусіях, якщо не впевнений в істинності і цінності того, про що збираюся сказати;
- ніколи не беру участі в дискусії, так як, не вірю в їх корисність;
- беру участь, якщо потрібно підтримати дискусію, але не керувати нею;
- завжди беру участь в дискусіях, хоча і не прагну до лідерства;
- не можу відповісти на це питання.

Можуть бути корисні, тільки коли стикаєшся з серйозною проблемою і не знаєш, яке прийняти рішення;

- можуть бути корисні, тільки коли стикаєшся з серйозною проблемою і не знаєш, яке прийняти рішення;
- іноді можна звернутися до них - коли знаєш, що друзі теж збираються це зробити (заради розваги);
- заслуговують того, щоб консультиватися у них при кожній нагоді;
- ніколи не слід їх відвідувати, тому що вони шахраї;
- мають надзвичайну інтуїцію, що дозволяє їм іноді правильно передбачити долю людини;
- непогані психологи;
- не можу відповісти на це питання.

Ступінь, в якій я йду на фінансовий ризик, полягає в тому, що я:

- часто йду на значний ризик, тому що якщо виграю, я виграю багато;
- йду на серйозний ризик тільки тоді, коли баланс явно в мою користь;
- не допускаю серйозного ризику і в разі програшу не піддаюся ніякому азарту;
- використовую невеликі шанси, так як при цих умовах в разі програшу можу продовжувати свої спроби;
- Не покладайтеся ні на які випадки, вважаю за краще мати стовідсоткову гарантію;
- не можу жити без постійного ризику;
- не можу відповісти на це питання.

Моє ставлення до світу в цілому полягає в тому, що:

- він сповнений зла і я не чекаю від нього нічого радісного;
- він має багато спокус, так що важко будь-кому залишитися безгрішним, але все одно прагнути до цього треба;
- світ являє собою цікаву панораму, я прагну використовувати свої сили для його вдосконалення;
- світ може бути хорошим, якщо життя людей буде виконана гідності і справжньої доброти, потрібно присвячувати цьому всі сили;
- я живу тільки раз, тому має намір насолоджуватися життям, а не мріяти про благо всього людства;

- я є частиною світу, хороший він чи поганий, тому приймаю його таким, яким він є;
- не можу відповісти на це питання.

З огляду на, що кожен хоче мати багато грошей для задоволення своїх потреб, я так само хочу більше грошей для того, щоб:

- жити, ні в чому не відмовляючи, мати кращий будинок, кращий автомобіль, багато красивої і модного одягу і т.п.
- здійснити свої життєві плани, такі, як вдосконалення свого бізнесу або професійних здібностей, отримання високоякісної освіти і т.п. ;
- мати можливість купувати лотерейні квитки, жетони для ігрових автоматів і т.п. ;
- мати можливість допомагати родичам і близьким людям, які потребують;
- застрахувати своє життя;
- щоб у мене була можливість робити те, що захочу;
- не можу відповісти на це питання.

При читанні щоденних газет моє ставлення до матеріалів, що стосуються моєї майбутньої професії, полягає в тому, що:

- завжди уважно прочитую такі матеріали;
- читаю тільки ті матеріали, які мені цікаві;
- дуже рідко читаю щось про свою професію, мені вистачає того, що маю на роботі;
- рідко читаю матеріали про свою професію;
- не читаю такі матеріали, бо вони мені нудні;
- ненавиджу такі матеріали, так як не люблю свою професію;
- не можу відповісти на це питання.

Як би ви вчинили, якби начальство наполегливо стало пропонувати вам пост, для заняття якого у вас, як ви самі розумієте, немає достатніх даних, але який вам дуже хотілося б зайняти:

- рішуче відмовилися б, посилаючись на неадекватність (невідповідність) вашої кандидатури;
- погодилися б з побоювання викликати своєю відмовою невдоволення;
- погодилися б, але тільки з умовою, що буде надано тривалий випробувальний термін, за час якого ви докладете максимум зусиль для заповнення наявних прогалин;
- відразу погодилися б, діючи за принципом «не святі горшки ліплять!»;
- погодилися б після деяких коливань, виходячи з того, що люди, що займають подібні пости, анітрохи не краще за вас;
- погодилися б, але тільки тимчасово виконуючим обов'язки, - щоб якимось допомогти справі;
- не можу відповісти на це питання.

У будинку відпочинку ви жили в одному номері з людиною, з яким у вас виявилося багато спільного. Розлучаючись, обмінялися номерами телефонів. Яка ймовірність того, що в подальшому ви першим спробуєте відновити контакти:

- 100%
- 80%
- 60%
- 40%
- 20%
- 0%
- важко відповісти

Якби у вас була для цього необмежена можливість, то як часто ви зустрічалися б для таємних бесід зі своїми близькими друзями, цікавлячись їхніми проблемами, намірами:

- щодня
- приблизно 3 рази в тиждень
- приблизно 2 рази на тиждень
- 1 раз в тиждень
- 1 раз в 2 тижні
- 1 раз на місяць
- не можу відповісти на це питання

(Варіант для жінок). Як би ви повелися в ситуації нерозділеного кохання при наявності щасливою суперниці, в перевагах якої ви, однак, сильно сумніваєтеся:

- надали б цю пару саму себе і постаралися якомога швидше погасити своє почуття, переключивши себе на спілкування з іншими людьми;
- доклали усіх зусиль для дискредитації конкурентки в очах вашого обранця;
- зберігали б своє почуття, але, тримаючись з гідністю ніяк його не нав'язували;
- мовчки і безсило страждали б від горя в своєму відкиданні;
- взяли б всіх заходів для того, щоб виключити можливість навіть випадкових зустрічей з предметом вашої нерозділеного кохання;
- зберігали б своє почуття, але, тримаючись з гідністю, в той же час намагалися б звернути внімняє свого обранця на наявні у вас внутрішні і зовнішні гідності;
- не можу відповісти на це питання.

Анкета-опитувальник «Мотиви вступу в шлюб у сучасної молоді»

Ваша стать: а) чоловіча б) жіноча

Сімейний стан: а) одружений(а) б) неодружений(а) в) перебуваю в стосунках

1. У чому основна цінність шлюбу?

- а) наявність кохання
- б) відчуття, що комусь потрібний
- в) матеріальна забезпеченість та стабільність
- г) регулярне статеве життя
- д) можливість продовження роду

2. Що, на Вашу думку, найбільше відображає сутність кохання?

- а) почуття на все життя
- б) турбота і терпеливість
- в) повна віддача себе і прийняття іншого
- г) необхідність для продовження роду
- д) звичайна емоція

3. Чи вважаєте ви кохання основним мотивом вступу у шлюб?

- а) так
- б) ні
- в) важко відповісти

4. Виберіть твердження, яке описує вашу позицію до кохання.

- а) Краще бути коханим, усвідомлювати, що тебе люблять.
- б) Краще кохати, дарувати свою любов іншому.
- в) Кохання – це взаємне почуття, важливо, коли кохають обоє.

5. Що є для Вас визначальним при виборі супутника життя?

- а) Вік
- б) Зовнішність
- в) Матеріальне становище Вашого обранця та його сім'ї
- г) Риси характеру

6. Чого Ви чекаєте від майбутнього шлюбу?

- а) Взаємного кохання, сімейного тепла, стійкості почуттів
- б) Вирішення квартирного питання, матеріального благополуччя
- в) Лише одного – вирватися із стану самотності
- г) Змінити соціальний статус.

7. Чи вважаєте Ви достатнє матеріальне забезпечення вагомою підставою вступу у шлюб?

а) так

б) ні

8. Оцініть ситуацію: Молода, приваблива вісімнадцятирічна дівчина, з недостатнім матеріальним забезпеченням перебуває у стосунках із заможним солідним чоловіком, директором великого підприємства, якому 32 роки. Все йде до одруження. Чи вважаєте Ви такий союз сприятливим для створення сім'ї?

а) Не бачу нічого поганого

б) Сам(а) прагну таких стосунків

в) З презирством ставлюся до таких ситуацій.

9. В якому віці, на Вашу думку, варто одружуватись.

а) 18-20

б) 21-25

в) 26-30

10. Чи почуваетесь ви некомфортно серед однолітків, які у вашому віці вже встигли створити сім'ю?

а) мені все одно

б) так, боляче це усвідомлювати

в) зроблю так, щоб виправити ситуацію

г) я не такий як всі

11. Виберіть твердження, яке вам імпонує:

а) Я одружусь тоді, коли прийде час.

б) Вступлю у шлюб тому, що так роблять всі.

в) Піду в РАЦС лише з коханою людиною

г) Взагалі не планую одружуватись.

12. Чи є тенденція одружуватись важливим фактором при створенні власної сім'ї?

а) Так, я притримуюсь суспільних норм.

б) Це мало впливає на моє особисте життя.

13. Як Ви ставитесь до інтимних стосунків перед шлюбом ?

а) Допустимі

б) Недопустимі

в) Важко відповісти

г) Засуджую

г) Не має значення

14. Чи варто поспішати з народженням дітей?

а) Ні, спочатку треба пожити для себе

б) Ні, спочатку треба зробити кар'єру

в) Я вважаю, що сім'я без дітей не сім'я, тому з появою дітей не слід зволікати

г) Для мене це не має значення

15. Статеві стосунки без почуттів. Як наслідок - незапланована вагітність. Це обов'язок, примус узаконити стосунки?

а) Так, дитина має народитись в повній сім'ї.

б) Ні, достатньо допомоги одного з батьків.

16. Якою мірою Ви згодні з такими твердженнями? (Повністю згідний, Згідний, Важко сказати, Не згідний, Зовсім не згідний).

а) 1. Сім'я – втрата особистої свободи. _____

б) Сім'я – це порятунок від самотності. _____

в) Сім'я - це діти та їх виховання. _____

г) Сім'я - це монотонна, непотрібна домашня праця. _____

г) Сім'я – це місце, де людина може бути сама собою. _____

д) Сім'я – це гальмо для особистих успіхів людини, для її кар'єри. _____

е) Саме сім'я приносить людині найбільше задоволення. _____

є) Тільки завдяки сім'ї людина може досягти того, чого прагне. _____